

Univerzita Konštantína Filozofa
Filozofická fakulta
Katedra histórie

Slovenský autonomizmus
(bakalárska práca)

Študijný program: UAP HIVOb
Školiace pracovisko: Katedra histórie
Školiteľ: PhDr. Róbert Arpáš, PhD.

Nitra 2011

Nikoleta Róžová

Čestné vyhlásenie

Vyhlasujem, že som prácu vypracovala samostatne, a že pri jej tvorbe som použila literatúru a pramene, ktoré uvádzam v zozname použitej literatúry a prameňov.

V Nitre, dňa .....

.....

podpis

ABSTRAKT

RÓŽOVÁ, Nikoleta: *Slovenský autonomizmus*. [Bakalárska práca] / Nikoleta Róžová. – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta; Katedra histórie. – Školiteľ: PhDr. Róbert Arpáš, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár. – Nitra: FF, 2011. 50 s.

Bakalárska práca má teoretický charakter. Pozostáva zo štyroch kapitol. Prácu dopĺňa použitá literatúra a prílohy. Mojm cieľom bolo prehľadne spracovať obdobie prvej Československej republiky, ktoré viedlo k autonómii Slovenska. Čitateľa do problematiky uvádzam objasnením vzniku Československej republiky, politickej a kultúrnej situácie štátu. V druhej kapitole stručne opisujem pozíciu Slovenska v rámci spoločnej republiky, politický vývoj, pôsobiace politické strany a taktiež komplikácie, ktoré vyplývajú z existencie mnohonárodnostného štátu. V tretej kapitole charakterizujem jednotlivé návrhy pre autonómiu Slovenska podané v období rokov 1921 až 1938. Vyvrcholením krízy v spoločnom štáte Čechov a Slovákov sa zaoberám vo štvrtej kapitole. Sústreďujem sa na primárne udalosti vedúce k vyhláseniu autonómie. V uvedenej kapitole taktiež analyzujem dokumenty Žilinskej dohody a následné uzákonenie autonómie Slovenska. V závere hodnotím celkové postavenie Slovenska v Československu, dôvody požiadavky autonómie a jej význam pre slovenský národ.

Kľúčové slová:

Autonómia. Československá republika. Slovenský národ.

ABSTRACT

RÓŽOVÁ, Nikoleta: *Slovak Autonomism*, [Bachelor Thesis] / Nikoleta Róžová. – The University of Constantine the Philosopher in Nitra. Faculty of Arts, Department of History. – Supervisor: PhDr. Róbert Arpáš, PhD. Qualification level: Bachelor. - Nitra: FoA, 2011. 50 p.

The Bachelor Thesis is of the theoretical character. It consists of four chapters. The work is enriched by applied literature and by certain additions. My target was to neatly work up the spell of the first Czechoslovak Republic, which led to autonomy of Slovakia. The issue is presented by clarification of the origins of the Czechoslovak Republic, political and cultural situation of the state. The second chapter briefly centers on description of the stand of Slovakia in means of the common republic, political development, active political parties and also complications, which are brought about by the existence of multi-national state. The third chapter describes the various proposals for autonomy of Slovakia submitted in the period ranging from 1921 to 1938. The culmination of the crisis in the common state of Czechs and Slovaks is analyzed in the fourth chapter. It focuses primarily on the events leading to the Declaration of autonomy. The chapter also analyzes the documents of Žilina and the subsequent enactment of the autonomy of Slovakia. In conclusion I evaluate the overall status of Slovakia in Czechoslovakia, the reasons for the requirements of autonomy and its importance for the Slovak nation.

Key words:

Autonomy. The Czechoslovak Republic. the Slovak nation.

ZOZNAM SKRATIEK

ČSR	- Československá republika
HSLŠ	- Hlinkova slovenská ľudová strana
KSČ	- Komunistická strana Československa
SdP	- Sudetonemecká strana (Sudetendeutsche Partei)
SND	- Slovenské národné divadlo
SNR	- Slovenská národná rada
SNS	- Slovenská národná strana

OBSAH

ÚVOD	7
1 Československá republika	9
1.1 Vznik spoločného štátu	9
1.2 Politický vývoj	12
1.3 Kultúra a hospodárstvo štátu	15
2 Postavenie Slovenska v Československu	18
2.1 Situácia na Slovensku po vzniku republiky	18
2.2 Politická situácia na Slovensku	20
2.3 Čechoslovakizmus a centralizmus	23
2.4 Politické strany na Slovensku	25
3 Návrhy autonómie Slovenska	29
3.1 Návrhy autonómie Slovenska z roku 1921	29
3.2 Oficiálny návrh na uzákonenie samosprávy Slovenska	30
3.3 Návrh zákona o autonómii Slovenska z roku 1930	31
3.4 Návrh autonómie z júna 1938	32
4 Vyhlásenie autonómie Slovenska	33
4.1 Kríza republiky	33
4.1.1 Mníchovská dohoda	35
4.2 Obecné voľby roku 1938	37
4.3 Dvadsiate výročie Pittsburskej dohody	39
4.4 Žilinská dohoda	41
ZÁVER	45
Zoznam použitej literatúry	47
Zoznam príloh	50

ÚVOD

Problematika autonómie Slovenska predstavuje pálčivú otázku obdobia prvej Československej republiky. Tematika je obvykle včlenená do publikácií týkajúcich sa predvojnového obdobia, prvej Československej republiky, vojnového Slovenského štátu. Prevažne je len okrajovo spomínaná a nie sú uvedené dôvody a počiny, ktoré viedli k vyhláseniu autonómie. Z uvedených príčin som si vybrala za tému bakalárskej práce slovenský autonomizmus.

Slovensko bolo oslobodené od nadvlády rakúsko-uhorskej monarchie a slovenskému národu sa naskytla možnosť utvoriť spoločný štát s českým národom, jemu najbližším. Po odstránení národnostného útlaku sa mohol národ slobodne rozvíjať a utvárať vlastné národné povedomie. Nosným pilierom nového štátu bola idea čechoslovakizmu, čiže predstava jednotného československého národa, kde slovenský a český národ tvoria dve zložky jedného celku. Rozdiely medzi českými a slovenskými krajinami sa zo dňa na deň prehľbovali a viedli k nespokojnosti obyvateľstva. Centralizácia štátnej moci sa sústreďovala v rukách pražskej vlády. Požiadavka autonómie začala byť čoraz aktuálnejšia a naliehavejšia. Hlavným cieľom autonomistického hnutia sa stalo včlenenie Pittsburskej dohody do ústavnej listiny.

Hlavným cieľom mojej práce je poskytnúť čitateľovi ucelený pohľad na udalosti predchádzajúce vyhláseniu autonómie Slovenska, vznik Československej republiky, jej následný politický a kultúrny vývoj, pozíciu územia Slovenska v štáte a cez krízu v štáte prejsť k primárnym udalostiam, v dôsledku ktorých bola vyhlásená autonómia Slovenskej krajiny. Dôležitým bodom je objasnenie pojmov čechoslovakizmus a centralizmus a vplyvu uvedených teórií na vzájomné česko-slovenské vzťahy. Cieľom je taktiež poukázať na jednotlivé politické sily, ktoré pôsobili na vývoj politickej situácie.

Metódou práce bolo vyhľadávanie a zber údajov, štúdium literatúry, pozorovanie, analýza materiálov týkajúcich sa tejto problematiky a ich zakomponovanie do ucelenej práce.

V úvode práce sú opísané udalosti týkajúce sa vyhlásenia spoločného štátu Čechov a Slovákov, politická a kultúrna situácia v novovzniknutom štáte. Jadro práce prináša pohľad na vývoj a postavenie Slovenska v Československej republike najmä v politickej sfére a pôsobenie politických prúdov. Dôležitú časť práce tvorí charakteristika jednotlivých konkrétnych návrhov autonómie, pri štúdiu ktorých je možné pozorovať

určité spoločné i odlišné tendencie riešenia tzv. slovenskej otázky. Záver jadra práce prechádza od pohľadu na krízu pretrvávajúcu v republike a snahy o jej riešenie, k samotnému konečnému riešeniu slovenskej otázky a včleneniu zákona o autonómii Slovenskej krajiny do ústavnej listiny.

Samotná problematika slovenského autonomizmu je väčšinou súčasťou publikácii zaoberajúcich sa tematikou československých alebo slovenských dejín. Pri práci som čerpala z literatúry s uvedenou tematikou, no najväčší prínos mali diela autorov Valeriána Bystrického, Jana Rychlíka a nemeckého historika Jörga Konrada Hoenscha. Dielo Valeriána Bystrického *„Od autonómie k vzniku Slovenského štátu“* reflektuje postavenie Slovenska v Československu, zaoberá sa slovenskou otázkou, medzinárodnou i domácou politickou scénou, ktorá viedla k uzákoneniu slovenskej autonómii. Ďalej hodnotí situáciu po vzniku Slovenskej krajiny a obsahuje dokumenty k uvedenému obdobiu. Jan Rychlík v diele *„Češi a Slováci ve 20. století“* podáva taktiež obraz postavenia Slovenka v spoločnom štáte. Prehľadne prechádza cez návrhy HSĽS pre autonómiu, ideu čechoslovakizmu a centralizmus, po krízu štátu a jej vyvrcholenie v podobe uzákonenia autonómie a následný rozpad štátu. Nemecký historik, Jörg Konrad Hoensch, sa vo svojej monografii *„Slovensko a Hitlerova východná politika“* sústreďuje viac na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu a jej pôsobenie v štáte. Zaoberá sa autonomistickým programom HSĽS, jeho úspechmi i neúspechmi, taktiež politikou pražskej vlády voči Slovensku, rokovaniami v Žiline a vyhlásením Slovenskej krajiny.

S problémom som sa stretla pri snahe získať kópie originálov potrebných dokumentov, ku ktorým sa mi nepodarilo dopracovať. Edície dokumentov autorov Jaroslava Chovanca a Petra Mozolíka, Jana Měchýřa a Jána Beňka, však obsahujú potrebné dokumenty k danému obdobiu, ako napríklad Pittsburská dohoda, Martinská deklarácia, či Ústavný zákon č. 299/1938 o autonómii Slovenskej krajiny, ktoré sú prezentované v samostatných prílohách.

1 Československá republika

Po ukončení prvej svetovej vojny sa na politickej scéne povojnovej Európy objavujú nové štáty, medzi nimi aj Československá republika. Na jej formovaní sa podieľal najmä zahraničný odboj. Domáci odboj nebol natoľko aktívny, kvôli maďarskej perzekúcii, ktorá pretrvávala. Postupne sa však začali slovenskí politici aktivizovať a utvárať spoločný štát s českým národom.

1.1 Vznik spoločného štátu

Prvá svetová vojna sa skončila 11.11.1918 a znamenala okrem iného rozpad stáročnej monarchie rakúsko-uhorska, na ruinách ktorej vzniklo mnoho drobných národnostných štátov.¹ Po vojne sa snaží aj slovenský a český národ o sebaurčenie a separáciu od rakúsko-uhorskej nadvlády. Avšak prezident USA Woodrow Wilson 8.1.1918 vydal svojich 14 bodov o povojnovom usporiadaní sveta, kde uvádza len požiadavku zaistenia národom Rakúsko-Uhorska „najvoľnejšiu príležitosť k autonómnemu vývoju.“²

Koncepciou vytvorenia spoločného štátu s českým národom sa väčšmi zaoberali politickí reprezentanti v zahraničnom odboji a americkí Slováci než domáci predstavitelia. Slovenská politika sa skôr sústreďovala na rozchod s Maďarskom a tento krok pokladala za rozhodujúci. Koncepcia československej národnej jednoty, najmä ku koncu vojny, predstavovala účelový politický program a prerástla do vládnej koncepcie jednotného československého národa, ktorá sa neskôr stala predmetom rozporov v štáte. Politici chápali túto koncepciu skôr ako taktický krok, ktorý mal Slovákom dopomôcť k odpútaniu sa od Uhorska a uľahčiť konštruovanie spoločného československého štátu. Platilo to najmä smerom do zahraničia, kde bolo vhodné zdôrazňovanie spoločných politických názorov ako prejav politickej vôle dvoch bratských národov o vytvorenie spoločného štátu. Taktiež mala byť táto taktika nasmerovaná proti Maďarsku, ktoré sa až do podpísania mierovej zmluvy usilovalo podnikat' konkrétne kroky na udržanie nadvlády nad Slovenskom, a to aj za cenu poskytnutia autonómie Slovensku.³

---

¹ OLIVOVÁ, Viera et al. Československé dějiny (1918-1945) I. část. Praha: SNP, 1966, s. 3.

² KULÍŠEK, Vladimír. Kapitoly z dějin Československa 1918-1945. Praha SNP, 1969, s. 21.

³ DEÁK, Ladislav. Miesto Slovenska v československom štáte v rokoch 1918-1938 z medzinárodného hľadiska. In ZEMKO, Milan - BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 19-20.

Vedúcou osobnosťou zahraničného odboja bol Tomáš Garrigue Masaryk. So svojimi spolupracovníkmi presadzoval budúcu koncepciu československého štátu ako demokratickej republiky začlenenej do demokratickej Európy. Hlavnú „materiálnu“ silu zahraničného odboja predstavovali vojenské légie v Rusku.⁴

Dňa 31.5.1918 podpísali predstavitelia Slovenskej ligy, Českého národného združenia a Zväzu českých katolíkov v USA dokument, predložený T. G. Masarykom v Pittsburghu (Príloha č. 1), o súhlase s politickým programom spojenia Čechov a Slovákov. Už 6.1.1918 generálny snem českých poslancov v Trojkráľovej deklarácii predstavil svoju koncepciu utvorenia samostatného štátu spoločne so Slovenskom. Predstavitelia slovenskej politickej scény (Vavro Šrobár, Emil Stodola) vyzvali Slovenskú národnú stranu k aktivite.⁵

Sociálni demokrati zorganizovali 1.5.1918 demonštráciu v Liptovskom Mikuláši, ktorej rečníkom bol Vavro Šrobár. Odvolávali sa na požiadavky prezidenta Wilsona a žiadali uplatniť sebaurčujúce právo pre Čechov a Slovákov. Slovenskí politickí predstavitelia volali po rozhábaní politickej aktivity. Dôverná porada sa zišla 24. 5. 1918 v Turčianskom Sv. Martine. Na tomto zasadnutí sa zúčastnil Andrej Hlinka, vodca ľudákov, a vyslovil sa, že „...tisícročné manželstvo s Maďarmi skrachovalo, treba ho rozviesť a uskutočniť nové s Čechmi.“⁶

Dôležitým krokom bolo zvolanie porady do Budapešti Matúšom Dulom v septembri 1918. Účastníci sa zhodli na vytvorení Slovenskej národnej rady, ktorá však zatiaľ pôsobila neverejne. Rada mala 25 členov, medzi nimi Andreja Hlinku, Matúša Dulu, Pavla Blahu, Ferdinanda Jurigu a Emanuela Lehockého.⁷

Medzitým došlo k diplomatickému úspechu československej emigrácie v podobe uznania Československej národnej rady za dočasnú československú vládu. Keď už stroskotali rokovania o separatívnom mieri s Rakúsko-Uhorskom, prestali mocnosti vidieť v ňom činiteľa rovnováhy v strednej Európe. T. G. Masaryk tu zastával funkciu prezidenta, ministra financií a ministerského predsedu. Eduard Beneš zaujal miesto ministra zahraničných vecí a Milan Rastislav Štefánik post ministra vojny.⁸

Francúzska vláda uznala 29.6.1918 právo Čechov a Slovákov na sebaurčenie. Británia vydala 9.9.1918 deklaráciu, v ktorej označila „Čechoslovákov za národ

---

⁴ KVAČEK, Robert et al. Dějiny Československa II. (1648-1918). Praha: SPN, 1990, s. 524.

⁵ BUDAJ, Marek. Slovenské dejiny II. : Od novoveku po súčasnosť. Bratislava: Eurolitera, 2009, s. 106.

⁶ ŠPIESZ, Anton. Ilustrované dejiny Slovenska: Na ceste k sebauvedomeniu. Bratislava: Perfekt, 2002, s. 189.

⁷ BUDAJ, ref. 6, s. 107.

⁸ KULÍŠEK, ref. 2, s. 23.

spojenecký“ a Československú národnú radu prijala za „najvyšší orgán československých záujmov a ako terajšieho predstaviteľa budúcej československej vlády“. Rada dostala uznanie od USA 2.9.1918, od Japonska 9.9.1918, od Talianska 3.9.1918.⁹

Predstavitelia Národného výboru československého začali postupne od leta 1918 preberať moc nenásilným spôsobom. „Muži 28. októbra“ ako sa často označuje päťica činiteľov, ktorí sa podpísali pod prehlásenie československej štátnej samostatnosti patria: národný demokrat Alois Rašín, agrárnik Antonín Švehla, národný socialista Jiří Stříbrný, sociálny demokrat František Soukup a slovenský agrárnik Vavro Šrobár, ktorý v ten deň len náhodne pricestoval do Prahy.¹⁰

V tom čase zvolal Matúš Dula zasadanie výboru Slovenskej národnej strany do Turčianskeho Sv. Martina, kde sa mala oficiálne ustanoviť SNR, mal sa ustanoviť jej výkonný výbor a vyhlásiť národná deklarácia. Schôdza sa uskutočnila 30.10.1918 v budove Tatrabanky. Rozhodlo sa o pripojení slovenského národa k spoločnému česko-slovenskému štátu, bez toho, aby sa vedelo o udalostiach v Prahe. Popoludní vydala Slovenská národná rada Deklaráciu slovenského národa (Príloha č. 2).¹¹

Na schôdzi bola zvolená dvadsaťčlenná Národná rada ako jediný hovorca slovenského národa. Tvorili ju zástupcovia všetkých troch politických smerov: národného, katolíckeho a sociálno-demokratického.¹²

Predsedom SNR sa stal Matúš Dula, tajomníkom Karol Anton Medvecký. Členmi boli Andrej Hlinka, Ferdinand Juriga, Vavro Šrobár a Pavol Blaho a traja sociálni demokrati, z ktorých bol v predsedníctve Emanuel Lehocký.¹³

Na záver rokovania boli predložené dva návrhy. Prvý návrh mal dva varianty: jeden oficiálny a druhý neoficiálny. Druhý variant uvádzal: „Slovenská národná rada na základe Wilsonových a Andrássových uznaných zásad a podmienok v mene slovenského národa vyhlasuje, že sa pripája k bratskému národu českému a spolu s ním utvára samostatný československý štát.“ Tento variant sa však neprijal z dôvodu obáv pred trvajúcou maďarskou perzekúciou. Bol prijatý druhý návrh, ktorý uvádzal: „Národná rada vyhlasuje, že v mene československého národa, nachádzajúceho sa na hraniciach Uhorska, je len ona oprávnená hovoriť a konať. Nie je na to oprávnená uhorská vláda,

---

⁹ KVAČEK et al., ref. 4, s. 525.

¹⁰ KULÍŠEK, ref. 2, s. 34.

¹¹ ŠPIESZ, ref. 6, s. 190.

¹² OLIVOVÁ et al., ref. 1, s. 10.

¹³ ŠPIESZ, ref. 6, s. 191.

ktorá za celé desaťročia nepoznala vážnejšej úlohy, ako potláčať všetko, čo je slovenské... Národná rada ... osvedčuje:

- 1) Slovenský národ je čiastka i rečovo i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa...
- 2) Pre tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené sebaurčovacie právo na základe úplnej nezávislosti...¹⁴

Táto deklarácia bola oficiálne doručená do Prahy. Používal sa v nej výraz česko-slovenský národ, s čím značná časť účastníkov nesúhlasila, ale nevenovala sa mu pozornosť. Podľa iných prameňov sa tento výraz v texte nenachádzal. Na dodatočných rokovaníach, ktoré sa uskutočnili 31.10.1918, niektorí slovenskí zástupcovia žiadali pre Slovensko samosprávu vrátane snemu. Slovenský snem a slovenskú správu vedúci politici Československa Slovensku nikdy nedali a vzali ho aj Moravanom, pretože nový štát bol prísne centralizovaný politický útvar a o celom dianí rozhodovala vláda v Prahe. Vznik Československa označujeme aj ako „manželstvo z rozumu“.¹⁵

1.2 Politický vývoj

Vznik nového štátu bol spojený s mnohými problémami a jedným z nich bolo aj určenie hraníc novovzniknutého štátu.

Hranice nového štátu sa stanovili na medzinárodnej konferencii v Paríži. Československo zastupovali predseda vlády Kramář a minister zahraničných vecí Beneš. Žiadali spojenie českých zemí so Slovenskom, pripojenie Zakarpatskej Ukrajiny, určenie hraníc s Nemeckom a Rakúskom, utvorenie koridoru s Juhosláviou a pod. Zložitý problém predstavovala južná hranica, ktorá nemohla byť určená na základe historických hraníc, keďže bola súčasťou Uhorska a neexistovali tu pevné hranice. Československá vláda dosiahla určenie demarkačnej čiary s Maďarskom dňa 21.12.1918, ktorá spájala princíp etnický, hospodársky a geografický. Definitívne potvrdenie československo-maďarskej hranice sa uskutočnilo Trianonskou zmluvou 4.6.1920.¹⁶

Už v prvých rokoch sa štát musel vyrovnáť s nejedným problémom. Dňa 25.3.1919 musel vyhlásiť Vavro Šrobár stanné právo, kvôli pretrvávajúcej hospodárskej kríze. Bol dokonca nútený vyhlásiť na Slovensku vojenskú diktatúru. Vo voľbách na prelome júna

---

¹⁴ OLIVOVÁ et al., ref. 1, s. 11.

¹⁵ ŠPIESZ, ref. 6, s. 191-192.

¹⁶ KROPILÁK, Miroslav et al. Dejiny Slovenska V. Bratislava: Veda, 1985, s. 23-24.

1919 sa na čelo vlády dostal Vlastimil Tusar. V tomto období sa na Slovensku aktivizuje Slovenská národná strana, ktorá si za hlavný cieľ vytýčila vybudovanie legislatívnej autonómie Slovenska a samosprávu obcí a žúp.¹⁷

Po vzniku nového štátu bolo potrebné urýchlene nahradiť dočasnú ústavu riadnou. Dňa 29.2.1920 schválilo novú ústavu (Príloha č. 3) Národné zhromaždenie s menšími doplnkami. Ústava bola platná ako základný zákon štátu až do konca existencie republiky. Bola vytvorená podľa vzoru francúzskej ústavy z roku 1875 s tým, že obsahovala aj prvky ústav ďalších západných štátov.¹⁸

Väčšina starých rakúskych a uhorských zákonov však zostala v platnosti, neboli odstránené ani perzekučné zákony z obdobia Bachovho absolutizmu. Jadro ústavy tvorilo šesť hláv, v ktorých sa pojednáva o forme a územnom rozsahu štátu, štátnom občianstve, súdnej moci, právach občanov, ochrane menšinových národov, náboženských a rasových právach. Na jej podklade sa na jar roku 1920 uskutočnili dlhoočakávané voľby.¹⁹

Slovenská ľudová strana bola prvou stranou, ktorá po prevrate roku 1918 obnovila svoju činnosť. V medzivojnovom období predstavovala moderný pravicovo orientovaný katolícko-nacionálny politický prúd. V roku 1925 zmenila svoj názov na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu.²⁰

Prvé voľby sa uskutočnili 18.4.1920 a výrazné prvenstvo v nich získali sociálni demokrati, ktorí dostali vyše 50% hlasov, z toho slovenská sociálna demokracia 38,1%, nemeckí a maďarskí sociálni demokrati 12%. Ľudáci, ktorí kandidovali spolu s českými lidákmi získali len 17% a SNS a agrárci 8,9%. O päť rokov neskôr vyhlásil Hlinka, že „červené Slovensko sa musí zmeniť“. V roku 1925 sa HSEŠ podarilo vo voľbách získať 34,3% hlasov, kým sociálni demokrati získali len 4,3% a novozaložená KSČ 13,9%. V týchto voľbách kandidovalo až 29 strán a ich počet sa ani v nasledovnom období neznížil. HSEŠ získala vo voľbách roku 1929 28,27% hlasov, sociálna demokracia si polepšila na 13,7%, hlasy KSČ poklesli na 10,5%, agrárci získali 13% a národní socialisti 4,4% hlasov. Posledné voľby pred vojnou sa konali 15.5.1935. Autonomistický blok, do ktorého patrila HSEŠ a národnári získal 30,12%. Komunisti

---

¹⁷ BUDAJ, ref. 5, s. 114.

¹⁸ KROPILÁK et al., ref. 16, s. 49.

¹⁹ OLIVOVÁ, Viera – KVAČEK, Robert. Dejiny Československa IV. Praha: SPN, 1967, s. 63.

²⁰ LIPTÁK, Ľubomír. Politické strany na Slovensku (1860-1989). Bratislava: Archa, 1992, s. 312.

boli opäť silnejší ako sociálni demokrati, získali 12,95%. Agrárci dosiahli najvyšší počet hlasov 20,62%.²¹

Najväčšou výkonnou mocou a napokon aj značnou váhou v oblasti zákonodarného pôsobenia disponovala vláda. Rozhodovala o všetkých oblastiach života krajiny. V skutočnosti však disponovala mocou tzv. vládna päťka, ktorú tvorili predstavitelia piatich najvýznamnejších vládnych strán. Tento orgán, ktorý nemal žiadny ústavný, ani právny podklad fungoval až do roku 1925. Na Slovensku bolo orgánom výkonnej moci Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, ktoré bolo podriadené Ministerstvu vnútra.²²

Prvý pokus o unifikáciu organizácie správy Československa predstavoval župný zákon z roku 1920, ktorý však vstúpil do platnosti až 1.1.1923. Bolo to prevedenie neúplné, ktoré sa uskutočnilo len na Slovensku a aj to len v šiestich župách. V Čechách a na Morave k jeho realizácii nikdy nedošlo, pretože tu malo silné zastúpenie krajinské zriadenie. Reforma sa netýkala ministerstiev, ani nižších článkov verejnej správy – obcí. Župným zákonom sa mal odstrániť dualizmus a dvojkoľajnosť verejnej správy, a to zlúčením celej agendy v jednom type úradov a taktiež zjednotením organizácie a výkonu správy na celom území štátu – mal sa takto riešiť aj nedostatok úradníctva. Malo sa zabezpečiť definitívne začlenenie Slovenska a Zakarpatskej Ukrajiny do unitárneho štátu. Týmto sa mali zamedziť autonomistické snahy, ktoré sa začali objavovať od roku 1919 predovšetkým v Slovenskej ľudovej strane, ktorá sa odvolávala na ustanovenia Pittsburskej dohody.²³

Po voľbách roku 1926 nastúpila vláda bez socialistov, tzv. panská koalícia Antonína Švehlu. O rok neskôr k nej pristúpila aj HSLS a vo vláde získala dve kreslá. Jozef Tiso získal post ministra zdravotníctva a telesnej výchovy a Marko Gažík pôsobil vo funkcii ministra pre zjednotenie zákonov. HSLS sa snažila presadiť zákon o autonómii roku 1922, ten však nebol schválený. Krajinský zákon z roku 1927 priniesol len miernu zmenu. Týmto zákonom sa celé územie Československa rozdelilo na štyri krajiny – českú, moravsko-sliezsku, slovenskú a podkarpatskú. Každá bola relatívne samostatná s vlastnými zákonmi.²⁴

---

²¹ ŠPIESZ, ref. 6, s. 198-199.

²² KROPILÁK et al., ref. 16, s. 84.

²³ ŠUCHOVÁ, Xénia. Problémy organizácie politickej správy na Slovensku v predmníchovskej republike. In ZEMKO, Milan - BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 103-104.

²⁴ BUDAJ, ref. 7, s. 119.

1.3 Kultúra a hospodárstvo štátu

Po utíšení radosti zo vzniku novej republiky sa začali vynárať hlboké politické, hospodárske a sociálne problémy. V krajine bola veľmi zlá hospodárska situácia. Bol akútny nedostatok múky, mlieka, mäsa a iných životne potrebných surovín. Vnútorň trh bol vojnou úplne rozvrátený. Ceny boli infláciou hnané prudko nahor. Výroba sa nedokázala urýchlene presmerovať na mierové podmienky, keďže bola počas vojny orientovaná na vojenské účely. Bol na jednej strane veľký nedostatok pracovnej sily najmä v poľnohospodárstve, na druhej strane nemali vojaci vracajúci sa z vojny kde pracovať, práve kvôli hospodárskemu rozvratu.²⁵

Kríza vyvrcholila v zimných mesiacoch rokov 1922 – 1923. Krízu sa snažili prekonať sústredovaním priemyslu v českých krajinách. Priemyselná výroba na Slovensku bola málo výkonná, preto sa tu zastavila výroba a strojové zariadenia boli odvázané do českých krajín alebo predávané do cudziny. Roku 1924 hospodárska kríza ustúpila a v nasledujúcich rokoch prechádzala do konjunktúry. Výroba postupne ožila a rástla. V rokoch 1926 – 1929 nastáva skutočná konjunktúra, keď výroba prekročila predvojnovú úroveň.²⁶

V roku 1927 prekročila výroba predvojnovú úroveň o vyše 40%, ale na Slovensku výroba stagnovala a nedosiahla predvojnový stav. Slovenské železiarstvo, ktoré na konci roku 1918 predstavovalo asi 10 až 12 % celkovej výroby, predstavovala roku 1926 už menej ako 2,7%. Ku koncu dvadsiatych rokov pracovalo v československom priemysle 56,7% pracujúcich, ale prevažná väčšina slovenských obyvateľov pracovala aj naďalej v poľnohospodárstve.²⁷

V 20. rokoch nastupuje automobilizmus, ktorý stanovil potrebu rozvoja cestnej siete. Infraštruktúra pozostávala zo štátnych, župných a vicinálnych ciest. K rozvoju významne prispel zákon z roku 1927 o cestnom fonde, ktorý bol zdrojom financovania cestnej siete. Tradičné odvetvia ako hutníctvo, kovospracujúci priemysel, textilný priemysel, potravinárstvo, kožiarstvo a sklárstvo boli postihnuté stagnáciou. Vo výrobe stavebných hmôt, elektrotechnike a elektrikárenstve, polygrafii, stavebníctve, gumárenstve, celulózo-papierenskom priemysle nastal rozmach.²⁸

²⁵ OLIVOVÁ – KVAČEK, ref. 19, s. 28-29.

²⁶ GOLÁŇ, Karol – KROPILÁK, Miroslav et al. Československé dejiny. Bratislava: Osveta, 1961, s. 255-256.

²⁷ ŠPIESZ, ref. 6, s. 201.

²⁸ HALLON, Ľudovít. Príčiny, priebeh a dôsledky štrukturálnych zmien v hospodárstve medzivojnového Slovenska. In ZEMKO, Milan - BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 314-315.

V medzivojnových rokoch tvorila pomerne úspešnú oblasť živnostenská malovýroba a najmä maloobchod, služby a rôzne živnostensky prevádzkované malopodnikateľské činnosti. K zvýšeniu technickej úrovne remeselnej výroby napomohla nová inštitúcia Štátny ústav pre zveľadenie živností so sídlom v Martine. Ústav organizoval kurzy pre remeselníkov aj obchodníkov.²⁹

Vznikom ČSR sa začína aj na Slovensku kultúrny rozmach. V roku 1919 bola obnovená činnosť Matice slovenskej. Bol jej prinavrátený majetok, zvolili sa jej funkcionári. V tom istom roku bola v Bratislave založená Univerzita Komenského s právnickou, filozofickou a lekárskou fakultou. Založenie univerzity poukazuje na značný rozmach školstva v rokoch po založení ČSR. Problémom však bol nedostatok odborníkov, a preto museli byť podporované českými odborníkmi. Bola zavedené osemročná školská dochádzka, zrovnopránili sa učitelia a učiteľky, zaviedli sa nové predmety či spoluvychovávanie chlapcov a dievčat.³⁰

Pomery, ktoré so sebou priniesli Česi, boli ľudové a demokratické. V republike bolo zavedené všeobecné volebné právo, a to aj pre ženy. Bol zavedený osemhodinový pracovný čas, právo zoskupovania, sloboda tlače, nezávislé súdy, kontrola policajnej moci, školy v národnom jazyku.³¹

Menej sa rozvíjala v novom štáte dramatická tvorba, ktorej hlavným predstaviteľom bol Jozef Gregor Tajovský, Ivan Stodola a čiastočne aj Július Barč-Ivan. Diela týchto autorov, spolu s ľudovými hrami Ferka Urbánka resp. Jána Palárika, či Jána Chalupku sa hrávali v mnohých ochotníckych súboroch, dostávali sa aj na scénu Slovenského národného divadla, kde ich najskôr v slovenskom jazyku interpretovali českí herci. Profesionálne Slovenské národné divadlo vzniklo v roku 1920 z kočovnej českej divadelnej spoločnosti Bedřicha Jeřábka, ktorá hrávala najmä operné a operetné predstavenia. Pre nedostatok slovenských hercov vypísalo roku 1921 Družstvo SND konkurz z radov ochotníkov. Bol zriadený tzv. Propagačný súbor SND, kde sa formovali prví slovenskí profesionálni herci: manželia Ján a Oľga Borodáčovci, Andrej Bagar, Gustav Arbét a Jozef Kello. Výsledkom tohto procesu bol v roku 1932 vznik paralelnej činohry v rámci SND so šesťnástimi členmi. Slovenská kultúra sa však v medzivojnovom období nevyvíjala bezproblémovo a idylicky. Voči nacionálnemu čechoslovakizmu sa stavali všetci činitelia kultúrneho života, bez ohľadu na politickú

---

²⁹ HALLO, ref. 28, s. 318-319.

³⁰ BUDAJ, ref. 7, s. 123.

³¹ ŠPIESZ, ref. 6, s. 193.

orientáciu, či vierovyznanie. Zápasy s ideológiou čechoslovakizmu viedli aj k určitému nacionálnemu fundamentalizmu, k deformovaniu pohľadov na tvorbu slovenských autorov, ktorých moderné pokusy boli považované za anacionálne a pre slovenskú spoločnosť neprijateľné.³²

---

³² KAMENEC, Ivan. Hlavné trendy vývoja slovenskej kultúry v kontexte spoločenského a politického života zo predmníchovskej republiky. In ZEMKO, Milan - BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 455-456, 459.

2 Postavenie Slovenska v Československu

Po vzniku samostatnej Československej republiky sa Slovensko vymanilo spod útlaku zo strany Rakúsko-Uhorska. Vznik nového štátu mal významný vplyv na formovanie národného povedomia Slovákov. Predstavy o spoločnom národe Čechov a Slovákov sa však diametrálne odlišovali na oboch stranách. Postupne sa na povrch predierali problémy, ktoré súviseli s rozvojovou zaostalosťou Slovenska. Nerovnoprávne postavenie Slovenska v spoločnom štáte viedlo taktiež k politickým i spoločenským krízam.

2.1 Situácia na Slovensku po vzniku republiky

Martinskou deklaráciou z 30.10.1918 sa Slováci definitívne rozhodli rozísť s Uhorskom a vytvoriť spoločný štát s Čechmi. Od prijatia deklarácie ku skutočnému prevzatiu moci však bola dlhá cesta. Od 6.11.1918 mala v Skalici sídlo dočasná vláda na čele s Vavrom Šrobárom. Pražská vláda menovala 7.12.1918 Vavra Šrobára za ministra s plnou mocou pre správu Slovenska. Ministerstvo malo sídlo najskôr v Žiline, 4.2.1919 sa presťahovalo do Bratislavy, ktorá sa natrvalo stala hlavným mestom Slovenska.³³

Novovzniknutý štát otváral v porovnaní s minulosťou priaznivejšie podmienky pre konštituovanie Slovákov ako samostatný národ, hoci bol spoločný štát založený na fiktívnej predstave o tzv. jednotnom československom národe, táto predstava rozvoj Slovenska a Slovákov výrazne limitovala. Na rozdiel od okolitých krajín, umožňoval systém Československa legálnu činnosť pokrokovým spoločenským silám, ktoré mohli po 28.10.1918 viesť zápasy za sociálne spravodlivejšie usporiadanie spoločenského života na Slovensku.³⁴

Slovenčina sa začala zavádzať ako vyučovací jazyk na všetkých stupňoch škôl, stala sa hlavnou rečou na úradoch, súdoch a stále viac vytlačala cudzie jazyky z verejnosti. V kurzoch slovenského jazyka zdokonaľovali lektori celé generácie, ktorým nebolo umožnené po štyri desaťročia navštevovať vyššie slovenské školy. V súvislosti s novým režimom sa obnovili slovenské názvy miest, obcí, mená ulíc. Slovenské noviny a časopisy súperili o priazeň čitateľov s maďarskou a nemeckou tlačou, vydávali sa nové učebnice. 1.1.1919 bola obnovená činnosť Matice slovenskej,

³³ ČAPLOVIČ, Dušan et al. Dejiny Slovenska. Bratislava: Academic, 2000, s. 225-226.

³⁴ PLEVZA, Viliam. Inšpirujúce dejiny. Bratislava: Tatran, 1981, s. 7.

poslovenčuje sa cirkev, vznikajú početné kultúrne a osvetové spolky.³⁵ Nová Matica ako celonárodná inštitúcia zjednocovala v rôznych oblastiach Slovákov bez ohľadu na politickú či náboženskú orientáciu. Zakladala rôzne organizácie, ktoré sa stali prameňom kultúrneho a spoločenského života v mestách a na dedinách. Vydávala mnohé diela súčasných i klasických autorov, časopisy i knihy pre mládež. Matica pomáhala svojou činnosťou rozvíjať slovenskú jazykovedu, históriu, národopis, literárnu vedu i vedy o umení.³⁶

Ducha národného uvedomenia môžeme vidieť aj u národov, či národnostných menšín, ktoré sa dovtedy buď vôbec neprejavili, alebo sa ešte nedokázali teoreticky uplatniť. Vyše 70 000 príslušníkov izraelitského náboženstva sa hlásilo k židovskej národnosti. V severovýchodnej časti Slovenska vyvíjajú snahu o začlenenie sa do československej politiky ukrajinská, ruská a rusínska menšina. Pokiaľ proces „poslovenčovania Slovenska“ smeroval k odstráneniu následkov maďarizácie, bol nesporne javom demokratickým a pokrokovým. Keďže bol však aj výsledkom úsilia slovenského nacionalizmu, dochádzalo ku konfliktom s nacionalizmom iných národov a menšín, ktoré z ich dovtedajších pozícií vytláčal. Tieto zrážky sa odohrávali prevažne v oblasti správy, slobodných povolání, vo vedení hospodárstva.³⁷

V štruktúre Ministerstva školstva a národnej osvetu sa V. slovenské oddelenie zaoberalo správou škôl na Slovensku, pričom v praxi nadväzovalo aj na platné uhorské školské zákony z rokov 1868 a 1891. Tie však platili len pokiaľ nebola dobudovaná legislatíva demokratického Československa. Hlavnou úlohou, ktorú si školstvo vytýčilo bolo prepojenie školskej a osvetovej práce s civilizačným pôsobením, ktorého podstatným výsledkom malo byť odstránenie analfabetizmu. Problém však nastal v nedostatku kvalifikovaných pedagógov. Spôsobil to najmä odchod maďarských vyučujúcich, ktorí odmietli zložiť prísahu novovzniknutému štátu. Jednou z myšlienok, ako doplniť stav chýbajúcich učiteľov, bol príchod pedagogických síl z Čiech. Takýmto spôsobom sa neriešil len nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily v školstve, ale taktiež v iných oblastiach štátnej správy ako napríklad v hospodárstve.³⁸ Mnohých českých prisťahovalcov lákala možnosť podnikat' v krajine, ktorú poznali, iní sem boli povolávaní, aby nahradili chýbajúcich maďarských odborníkov. Čoskoro sa však stala

³⁵ LIPTÁK, Ľubomír. Slovensko v 20. storočí. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 101.

³⁶ ČAPLOVIČ et al., ref. 33, s. 228.

³⁷ LIPTÁK, ref. 35, s. 101-103.

³⁸ KÁZMEROVÁ, Ľubica. K vývinu štruktúry školstva na Slovensku v rokoch 1918-1939. In ZEMKO, Milan - BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 417, 420.

prítomnosť českej personálnej pomoci predmetom kritiky, v niečom oprávnenej, v niečom zaujatej. Českí prisťahovalci totiž obsadzovali pracovné pozície, ktoré mohli zaujať aj domáce obyvateľstvo. Postupne narastali rady slovenskej kvalifikovanej pracovnej sily a z problému pomoci sa stával čoraz viac problém konkurencie. Napätie taktiež zvyšovali i nevyhnutné kultúrne rozdielne zvyklosti, politické diferencie a protekcionárstvo. Pražský centralizmus tiež prispel k skomplikovaniu postavenia Čechov na Slovensku.³⁹

Revolúcia odstránila monarchiu a boli zavedené mnohé demokratické opatrenia. Boli zavedené všeobecné, rovné a tajné voľby, volebné právo mali aj ženy, vyhlásená bola formálna rovnosť občanov pred zákonom, náboženská a národnostná rovnoprávnosť, ochrana menšín. Rozšírili sa občianske práva, ktoré im umožňovali spolčovať sa, zhromažďovať sa, vydávať tlač. Výrazne sa zlepšili sociálne podmienky, bol uzákonený osemhodinový pracovný čas, podpory v nezamestnanosti, zlepšilo sa sociálne a nemocenské poistenie, uzákonila sa platená dovolenka, upravili sa pracovné podmienky mládeže, žien a pod. Všetky nové zákony a opatrenia však často neboli dodržiavané, ich platnosť bola len „pro forma“.⁴⁰

2.2 Politická situácia na Slovensku

Na Slovensku existovali rôzne koncepcie poňatia nového štátu, ale na rozdiel od českej strany ich prioritou neboli menšiny, ale postavenie Slovenska v štáte. Podľa tzv. autonomistov, ktorí boli reprezentovaní najmä ľudovou a národnou stranou, sa mal v ČSR realizovať plán, ktorý nebolo možné uskutočniť v rámci Uhorska, teda plán, ktorý počas vojny presadzovala Slovenská liga. Ich predstavou bolo, že Slovensko bude len voľne spojené s českými zemami, malo ísť o dva štáty so vzájomne sa obmedzujúcou suverenitou a s určitou zastrešujúcou konštrukciou. Druhá, tzv. centralistická skupina, ktorú tvorili prevažne sociálni demokrati a spočiatku taktiež agrári, rozvíjala koncepciu zhruba podobnú Masarykovej predstave, teda sebarealizácia Slovákov ako jednej zo zložiek československej spoločnosti.⁴¹

Centrom novovzniknutej republiky sa stala Praha, ktorá bola sídlom prezidenta, vlády, ministerstiev, Národného zhromaždenia, Národnej banky a iných dôležitých celoštátnych inštitúcií. Slovenskí politickí reprezentanti sa po roku 1918 po prvýkrát

³⁹ ČAPLOVIČ et al., ref. 33, s. 230-231.

⁴⁰ LIPTÁK, ref. 35, s. 104.

⁴¹ RYCHLÍK, Jan. Češi a Slováci ve 20. století. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, s. 61.

v dejinách dostali do významných funkcií celoštátnej vlády a stali sa početnou súčasťou celoštátneho parlamentu. Obyvatelia Slovenska mali možnosť sa zapájať do obnovených a aj novovzniknutých politických strán.⁴²

Na Slovensku sa výrazne využili možnosti, ktoré demokracia poskytovala, začali vznikať rôznorodé záujmové organizácie, inštitúcie, spolky, politické strany. V stranách sa najnázornejšie ukazovala politická orientácia slovenského ľudu. Vedúce postavenie si zachovali tie politické zoskupenia, ktoré sa už pred vojnou črtali ako najhybnejšie: ľudová strana, agrármci, sociálnodemokratická strana a neskôr z nej vyčlenená komunistická strana.⁴³

Po roku 1918 recepčná norma ponechala v platnosti staré zákony a predpisy na celom území Československa. Na Slovensku sa tak aj naďalej riadilo podľa starých uhorských zákonov, kým sa nezjednotila verejná správa v štáte. Teória budovania štátu na základe štátnopolitickej doktríny jednoty českého a slovenského národa, uplatňovanej centralistickými metódami riadenia, mala byť zárukou eliminovania maďarského úsilia o udržanie si Slovenska a predpokladom rýchleho integrovania Slovenska do ČSR. Priestor pre realizáciu plánu poskytoval aj vznik Klubu slovenských poslancov, vystupujúceho aj pod názvom Slovenský poslanecký klub, na pôde pražského nevoleného Revolučného národného zhromaždenia, ustanoveného 14.11.1918, ktoré vyhlásilo československý štát za republiku. Klub slovenských poslancov, zastrešoval rôzne politické prúdy pôsobiace na Slovensku. Klub nebol priamo vytvorený zo Slovenskej národnej rady, ako táto predpokladala.⁴⁴

Postoj Slovenského klubu k ústrednej SNR bol od začiatku jeho pôsobenia nadradený, neprikladal jej žiadny význam – podobne ako ústredná vláda. Na svojom zasadnutí dňa 16.11.1918 prijal Klub slovenských poslancov vzhľadom na postavenie a právomoci SNR uznesenie, podľa ktorého právomoci SNR prechádzajú na Národné zhromaždenie a na československú vládu. Slovenská národná rada bola tak zbavená právomoci uskutočňovať štátnu moc.⁴⁵ Situácia na Slovensku však bola komplikovaná, nebolo možné presadiť suverenitu československého štátu. Tak bol zriadený 10.12.1918

---

⁴² BARTLOVÁ, Alena. Slovensko v novom štáte – v Československej republike. In HONZÁK, František (ed.). Dejiny Slovenska – dátumy, udalosti, osobnosti. Bratislava: Slovart, 2007, s. 357.

⁴³ LIPTÁK, ref. 35, s. 106-107.

⁴⁴ KRAJČOVIČOVÁ, Natália. Začleňovanie Slovenska do Československej republiky. In ZEMKO, Milan - BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 71-72.

⁴⁵ HRONSKÝ, Martin. Vznik a činnosť druhej Slovenskej národnej rady (1918-1919). In PEKŇÍK, Miroslav (ed.). Slovenské národné rady. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998, s. 66-67.

Úrad ministra s plnou mocou pre správu Slovenska. Ministrom sa stal Vavro Šrobár, ktorý mal rozsiahle právomoci, zakladajúce sa na plnej moci dočasne udelenej vládou. Jeho úlohou bola konsolidácia pomerov na Slovensku, podriadenie správneho a súdneho aparátu československej štátnej moci, zorganizovanie správy miest a obcí. Šrobár s platnosťou od 23.1.1919 zrušil všetky národné rady a výbory, vrátane SNR s odôvodnením, že vo verejnom živote nemôže byť dvojkolajnosť, čo bolo prejavom zostrenia centralizácie politickej moci.⁴⁶

Vznikom Československa sa narušila kontinuita vývoja územnej verejnej správy na Slovensku. Prijatím Zákona č. 126/1920 Zb. o zavedení jednotnej štátnej správy sa malo na celom území ČSR zaviesť župné zriadenie. Malo byť zriadených 21 žúp, z toho 6 sa malo nachádzať na území Slovenska. V Čechách sa župné zriadenie nevytvorilo, pretože takéto územné členenie tu nemalo tradíciu. Nasledujúci vývoj je charakteristický poštátňovaním verejnej správy. Na Slovensku síce existovali veľžupy, ale postupne boli okliešťované ich právomoci. Zavedenie krajinského zriadenia bolo prejavom centralistických tendencií štátu. ČSR bola v rokoch 1928 až 1938 rozdelená do štyroch krajinských celkov: Čechy, Morava a Sliezsko, Slovensko, Zakarpatská Ukrajina. Pre správu Slovenskej krajiny bol zriadený krajinský úrad v Bratislave.⁴⁷ Na definitívne rozhodovanie slovenských inštitúcií mali rozhodujúci vplyv pražské celoštátne orgány, najmä ministerstvo vnútra.⁴⁸

V politickom živote sa čoraz viac začína presadzovať čechoslovakizmus, ten sa stal jednou z hlavných prekážok spravodlivého ústavnoprávneho usporiadania republiky a počas celej existencie republiky vrážal klin medzi oba štátotvorné národy. Problémy by sa však mohli vyriešiť pripravovanou ústavnou listinou schválenou 29.2.1920.⁴⁹ Tvorbou ústavy bol poverený obmedzený kruh členov ústavného výboru, vylúčená bola odborná verejnosť a verejné diskusie. Prihliadalo sa k početným zahraničným prílohám, ktoré boli prispôsobené domácim podmienkam. Ústava vymedzovala hlavné črty a mechanizmy štátneho zriadenia, ktoré sa v duchu koncepcie jednotného československého národa začalo formovať ako unitárny centralistický štát.⁵⁰

---

⁴⁶ KRAJČOVIČOVÁ, ref. 44, s. 71-72.

⁴⁷ HAMALOVÁ, Marta – ŽÁRSKA, Elena. Vybrané kapitoly z ekonomiky územnej verejnej správy. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitra, 2002, s. 18-19.

⁴⁸ BARTLOVÁ, ref. 42, s. 358-359.

⁴⁹ MATHÉ, Svätoslav. Slovenská politika v rokoch 1848-1993. Martin: Matica slovenská, 2001, s. 37-38.

⁵⁰ BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998, s. 110.

2.3 Čechoslovakizmus a centralizmus

Československá republika bola mnohonárodnostným štátom, v ktorom český národ tvoril zhruba len polovicu obyvateľstva. Český národ mal pozíciu vedúceho národa. Bolo prirodzené, že sa práve Slovensko stalo súčasťou spoločného štátu. Boli to dva slovanské národy, tesne susediace, jazykovo si blízke, takže pre praktické jazykové dorozumenie neexistovali žiadne prekážky. Existovali medzi nimi kultúrne styky i politická spolupráca vytvorená spoločným bojom proti germanizácii a maďarizácii. Československý štát síce umožnil slovenskému národu predpoklady na rozvoj, bol však značne obmedzený. Národnostný rozvoj Slovákov sa dostal do rozporu s medzami, ktoré mu československá štátna ideológia kládla.⁵¹ Významným hlásateľom československej národnej jednoty bol najmä T. G. Masaryk, a pod jeho vplyvom aj veľká skupina slovenskej inteligencie združená okolo časopisov Prúdy a Hlas.⁵²

Napriek tomu, že v českej politike existovala regionálna tradícia, česká politika sa orientuje na centralizmus, v ktorom vidí najlepšiu cestu k upevneniu novej štátnosti. Ako protiváhu k nemeckému autonomizmu a separatizmu favorizuje centralizmus.⁵³ Spor medzi centralizmom a politickou samosprávou sa stal počas medzivojnového obdobia jedným z hlavných menovateľov politiky nielen slovenskej, ale aj celoštátnej. V pozadí boli rôzne príčiny národnostného, hospodárskeho a kultúrneho charakteru, ktoré mali spoločného menovateľa. Všetky vládnuce pražské garnitúry sa usilovali riadiť republiku s pestrým národnostným zložením, rôznou úrovňou hospodárstva, tradíciami, geografickými väzbami podľa rovnakých kritérií. Pokus riadiť takto vnútorne diferencovaný a nejednotný štát akým bolo Československo „jednotnými“ pravidlami nevyhnutne viedol k tomu, že zákony, opatrenia, nariadenia, všeobecne platné pre české pomery, sa v iných regiónoch ukázali byť neefektívne.⁵⁴

Slovenská otázka bola jedným z najdôležitejších problémov medzivojnového Československa. Táto otázka musela byť bezpodmienečne nastolená, pretože nový štát tvorili dva národy, ktoré boli na rôznej úrovni rozvoja v oblasti hospodárstva, politiky, kultúry i v sociálnej oblasti. Predstava, ktorá ovplyvňovala rôzne alternatívy jej vyriešenia vychádzala z uznania samostatnosti slovenského národa a z toho vyplývajúcich dôsledkov. Predstava jednotného etnického československého národa sa

---

⁵¹ KULÍŠEK, ref. 2, s. 80.

⁵² FALŤAN, Samo. Slovenská otázka v Československu. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968, s. 70.

⁵³ ŠOLC, Jaroslav. Slovensko v českej politike. Banská Bystrica: M. O. Enterprise, 1993, s. 51.

⁵⁴ ČAPLOVIČ et al., ref. 33, s. 227.

objavovala u politikov už pred rokom 1918. Po vzniku spoločného štátu si koncepciu čechoslovakizmu osvojila väčšina českej politickej elity a stotožňovali sa s ňou i prevažné vrstvy obyvateľstva.⁵⁵

Časť slovenských politikov, ktorí sa orientovali na Prahu, prestala vnímať pojem politického národa z hľadiska politického, ale začala ho vnímať v etnickom zmysle slova: neexistujú Česi ani Slováci, ale len československý národ. Toto tvrdenie malo mimoriadne negatívny vplyv na národno-emancipačné hnutie Slovákov, respektíve sa ním takmer úplne pozastavilo. Z hľadiska tejto novonastupujúcej ideológie čechoslovakizmu sa prestal uznávať.⁵⁶

Ústava februára 1920 povýšila čechoslovakizmus na štátnu doktrínu republiky. Základným nositeľom štátnosti bol jednotný a nedeliteľný národ československý. Čechoslovakizmus degradoval slovenský národný pohyb na regionálnu úroveň.⁵⁷

Problémom sa ukázala byť taktiež otázka spisovného jazyka v Československu. Podľa mierovej zmluvy zo Saint-Germain malo ČSR, pokiaľ sa rozhodne zaviesť spisovný jazyk, umožniť menšinám používať svoj vlastný jazyk aspoň pred súdmi. Toto oprávnenie sa rozšírilo aj na oblasť úradov. Slovenčina však nebola chápaná ako jazyk menšiny a bola používaná paralelne s češtinou. Avšak pri formulovaní príslušného paragrafu ústavy bol za štátny jazyk ustanovená český jazyk, čo viedlo k odporu slovenskej strany a k ich námietkam, že slovenčina by bola chápaná len ako dialekt češtiny. Ústavný výbor napokon jazyk ustanovil ako „jazyk československý“. Tento spor však neriešil filologickú otázku, ale termín československý jazyk mal byť používaný ako symbol štátnej zvrchovanosti. Tento termín bol prejavom čechoslovakizmu, slúžiaci na upevnenie základov a jednotnej myšlienky štátu.⁵⁸

Takto ponímaná a reprezentovaná koncepcia štátu spôsobila, že v zahraničí sa pojmy „český“ a „československý“ stali prakticky synonymami. Slovensko sa chápalo skôr ako pridružená časť českého štátu. Požiadavka samostatného slovenského národa sa zo strany politikov rázne odmietala a tak mal byť slovenský národ len súčasťou československého národa. Vyhrotenie sporov o politickú a najmä štátoprávnu podobu štátu a množstvo permanentne sa opakujúcich konfliktov prebiehajúcich v rovine zostrovanie československých vzťahov, malo za následok, že v časti politických strán

---

⁵⁵ BYSTRICKÝ, Valerián. Od autonómii k vzniku Slovenského štátu. Bratislava: Historický ústav SAV, 2008, s. 100.

⁵⁶ MATHÉ, Svätoslav. Cesta k samostatnosti. Martin: Matica slovenská, 2006, s. 11.

⁵⁷ ŠOLC, ref. 56, s. 50-51.

⁵⁸ RYCHLÍK, ref. 41, s. 80-81.

na Slovensku bola badateľná absencia československého povedomia, resp. sa nijako nepodporovala, aj keď sa formálne uznávala. V značnej časti slovenskej spoločnosti chýbalo dostatočne silné československé vedomie. Deklaratívne vyhlásenie politikov, že vyriešením slovenskej otázky dôjde „ k posilneniu štátu Čechov a Slovákov, republiky Československej“, nič nemenilo na tejto skutočnosti. V tomto kontexte vyvolávalo budovanie centralizovaného štátu, ktorý sa opiera o teóriu jednotného etnického, resp. politického československého národa, u časti politických skupín na Slovensku dojem, že môže dôjsť k ohrozeniu vlastnej národnej identity. V slovenskej spoločnosti nebola väzba na československý etnický a politický národ, na spoločný štát taká silná ako v českom národe. Demokratické podmienky po roku 1918 spôsobili prudký nárast slovenského národného povedomia, ktorý sa prejavoval v požiadavke uznania svojbytnosti národa a postupne v požiadavke utvárania slovenskej štátnosti v rámci republiky. Čechoslovakizmus však tomuto procesu prekážal. Odmietli sa však akceptovať akékoľvek snahy o samobytnosť národa. V tomto zmysle sa myšlienka „Čechoslováka“ ako občana štátu málo forsírovala, pričom autonomistické strany odmietli tento termín vôbec používať.⁵⁹

2.4 Politické strany na Slovensku

Štruktúru politického života charakterizuje rovnako ako v českých krajinách, tak aj na Slovensku systém viacerých politických strán.⁶⁰ Politické strany, ktoré pred rokom 1918 jestvovali iba v zárodkoch, boli dobudované s množstvom pričlenených záujmových organizácií: odborových, mládežníckych, hospodárskych, kultúrnych, ženských. Politický život sa nekoncentroval len do predvolebného obdobia, ale intenzívne prenikal celým životom. Politické strany sa opierali o tri hlavné prvky: sociálne a triedne rozvrstvenie, národná príslušnosť a náboženstvo. Politická prax potvrdila, že úspech môže mať len tá politická strana, ktorá dokáže využiť aspoň dva z uvedených prvkov.⁶¹

---

⁵⁹ BYSTRICKÝ, ref. 55, s. 101-102.

⁶⁰ KROPILÁK et al., ref. 16, s. 91.

⁶¹ ČAPLOVIČ et al., ref. 33, s. 234.

Hlinkova slovenská ľudová strana

Dňa 19.12.1918 ružomberský farár Andrej Hlinka pretvoril Kňazskú radu na politickú organizáciu s názvom Slovenská ľudová strana a združenie katolíckych roľníkov, domkárov, robotníkov a zamestnancov kresťanských socialistov a menoval sa za prvého predsedu. Nariadenia Kramárovej vlády v cirkevno-politickej oblasti postavili slovenský klérus do agresívnej opozície. Určujúcim elementom pre založenie strany boli v prvom rade náboženské a národnohospodárske úvahy, ako aj osobné napätie medzi Hlinkom a vládnym splnomocnencom pre Slovensko, Vavrom Šrobárom. Hlinka sa stal predstaviteľom smeru, ktorý s požiadavkou národnej autonómie pre Slovensko vystupoval za zohľadnenie slovenských požiadaviek v československej vnútornej politike.⁶² V programe, ktorý publikovala HSĽS od 23.1.1919 v denníku Slovák, navrhovala katolícku autonómiu ako najpriateľnejšiu formu riešenia vzťahu cirkvi a štátu. Strana požadovala začlenenie Pittsburskej dohody do ústavy a program autonómie zaradila do svojich najzávažnejších politických dokumentov. Prvé voľby neboli pre HSĽS úspešné. Roku 1920 získala z celkového počtu 1 341 191 odovzdaných hlasov na Slovensku iba 235 389.⁶³ Ostrá opozícia HSĽS sa striedala s menej radikálnym postojom k vláde, v rokoch 1927 – 1929 sa zúčastnila aj na vládnej koalícii. Cenné politické skúsenosti vtedy získal dr. Jozef Tiso, ktorý bol od roku 1930 podpredsedom HSĽS. V niektorých črtách hospodárskeho programu patrila k politickému strediu, ale vtedajší katolicizmus a veľký podiel kňazov ju posúval doprava. Strana bola v mnohom konzervatívna, silne antikomunistická, ale aj protisocialistická. Prezentovanie „ľudáctva“ ako jediného správneho variantu sa ukázalo byť tragickým, najmä v období vojny, keď sa HSĽS dostala k moci a v praxi začala uplatňovať heslo: „Jeden Boh, jeden národ, jedna strana, jeden vodca!“⁶⁴

Agrárna strana

Agrárna strana začala vznikať v roku 1919 dvoma spôsobmi. Prvý predstavoval Milan Hodža zakladaním roľníckych organizácií, na základe prísľubu pôdy z pripravovanej pozemkovej reformy. Druhý smer zastupoval Vavro Šrobár, ktorý chcel za pomoci vládných referentov založiť štátotvornú stranu, ktorá mala oporu najmä

---

⁶² HOENSCH, Jörg Konrad. Slovensko a Hitlerova východná politika, Bratislava: VEDA, 2001, s. 11-12.

⁶³ LIPTÁK, ref. 20, s. 110-111, 113.

⁶⁴ ČAPLOVIČ et al., ref. 33, s. 235.

u roľníkov. Podstatne efektívnejší bol Hodžov postup. V Bratislave dňa 16.9.1919 vznikla Národná republikánska strana roľnícka, ktorá sa 11.1.1920 spojila so Slovenskou národnou stranou a vytvorila tak novú politickú stranu Slovenská národná a roľnícka strana. Toto politické zoskupenie však nemalo dlhé trvanie a svoju spoluprácu ukončili roku 1921. Tento proces smeroval k zjednoteniu s Republikánskou stranou československého venkova. Slovenskú časť strany predstavovali maloroľníci, ale rozhodujúcu kategóriu tvorili strední roľníci i statkári. Strana výrazne reprezentovala ideu československej republiky, čo mnohí oceňovali a vstupovali do nej. Prvý oficiálny program slovenskej agrárnej strany jasne sformuloval zásadu jednotného československého národa, z ktorej vyplynulo dôsledné štátotvorné stanovisko, totiž požiadavka jednotnej republiky.⁶⁵

Slovenská národná strana

V občianskom tábore medzivojnového Slovenska sa nachádzali aj mnohé menšie strany, v podstate bez vplyvu, ale v koalíciách a krízových obdobiach vyhľadávané partnermi. SNS sa odvolávala na predvojnovú tradíciu, nedokázala však prekonať svoje konfesijné obmedzenie prevažne na evanjelikov. Tých bolo na Slovensku len 15% a mnohí volili aj agrárnu stranu a iné. Tak zostala SNS nevyhnutne malou; jej vodca Martin Rázus bol síce populárny, ale málo vplyvný. Podobne boli obmedzené aj pobočky českých strán – národnosocialistická, národnodemokratická, česká ľudová strana, živnostenská strana a napríklad i strany židovské.⁶⁶

Československá sociálnodemokratická strana

Po vzniku Československa bolo úlohou slovenských sociálnych demokratov oficiálne sa pripojiť k československej sociálnej demokracii, s ktorou už pred vojnou spolupracovali, osvojili si aj jej program a organizačné pravidlá. Vo voľbách v apríli 1929 sa Československá sociálna demokracia stala najsilnejšou stranou v ČSR (25,6%) i na samotnom Slovensku (38,1%).⁶⁷ Strana sa naďalej orientovala na udržiavanie vplyvu medzi robotníkmi, snažila sa byť oporou mladého štátu, chcela ho brániť pred vonkajšími i vnútornými otrasmi. V oblasti sociálnej politiky, ktorú strana v záujme získania a udržania chudobnejších vrstiev realizovala, sa vyjadrovala i vo svojom

---

⁶⁵ LIPTÁK, ref. 20, s. 134-136, 139.

⁶⁶ ČAPLOVIČ et al., ref. 33, s. 236.

⁶⁷ LIPTÁK, ref. 20, s. 122.

programe a práci. Sociálnodemokratická strana charakterom sociálnej problematiky vyhovovala do značnej miery požiadavkám viacerých vrstiev. Riešenie slovenskej otázky nepatrilo do programu sociálnej demokracie. Rešpektovali a podporovali centralizmus a štátnu ideológiu spoločného československého národa. Postupne sociálna demokracia vo svojich vyhláseniach čoraz častejšie navrhuje venovať pozornosť aj hospodárskym a sociálnym problémom Slovenska. Vyhranene nepriateľský postoj zaujímala k maďarským nacionalistickým stranám.⁶⁸

Komunistická strana Československa

Od roku 1920 nadobúdala ľavica čoraz väčší vplyv. Rastúce rozpory v sociálnodemokratickej strane sa riešili na XIII. zjazde strany 25. - 28.9.1920. Na zjazde sa definitívne ľavica oddelila od pravice a naďalej vystupovala ako samostatná strana, zatiaľ sa však ešte nenazývala komunistickou stranou. V Ľubochni sa 16. - 17.1.1921 uskutočnil zjazd so zástupcami ľavice, ktorí sa prihlásili k zásadám Komunistickej internacionály a žiadali založiť jednotnú Komunistickú stranu. Zjednocovanie komunistov sa zavŕšilo 14. - 16.5.1921 v Prahe na zakladajúcom zjazde KSČ. Dr. Bohumír Šmeral odôvodnil v hlavnom zjazdovom referáte nevyhnutnosť založenia komunistickej strany.⁶⁹ KSČ bola od začiatku v opozícii, čo programovo vyplývalo z jej cieľov – zvrhnúť kapitalistický režim a jeho politický systém. Odmietala buržoáznu demokraciu a akékoľvek opatrenia, ktoré mali upevniť existujúcu parlamentnú demokraciu. Na druhej strane žiadna politická strana nebola ochotná s komunistami vytvoriť vládnu koalíciu.⁷⁰

---

⁶⁸ KROPILÁK et al., ref. 16, s. 99-102.

⁶⁹ GOLÁŇ – KROPILÁK et al., ref. 26, s. 250-253.

⁷⁰ LIPTÁK, ref. 20, s. 182.

3 Návrhy autonómie Slovenska

V opozícii k čechoslovakistickému riešeniu slovenskej otázky bolo riešenie autonomistické, ktorého zástancovia boli predstavitelia malej Slovenskej národnej strany, ale hlavne predstavitelia Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Slováci očakávali od autonomistického hnutia zlepšenie svojho postavenia v rámci ČSR.⁷¹ Autonomizmus vychádzal z faktu, že už v tejto dobe sa určité slovenské kruhy (najmä katolícke) nevedeli stotožniť s myšlienkou čechoslovakizmu. Zmienky o autonómii sa objavujú v novinách vydávaných, vtedy ešte Slovenskou ľudovou stranou, už od roku 1919. O existencii Pittsburskej dohody sa najskôr vôbec nevedelo, jej text bol získaný až 17.8.1919. Pittsburská dohoda sa stala predmetom vnútropolitického zápasu Slovenska o autonómiu.⁷²

Dr. Ferdinand Juriga už v novembri 1918 predložil členom Slovenského parlamentného klubu návrh, v ktorom formuloval požiadavku štátoprávneho usporiadanie vzťahov medzi českým a slovenským národom. Jeho požiadavkou nebola však autonómia, ale ani federácia. Navrhoval ponechať unitárny štát, v ktorom malo mať Slovensko svoje presné územno-administratívne členenie a hlavným mestom mala byť Bratislava. Slovenský jazyk mal byť úradným jazykom a jazykom na školách. Do kompetencie slovenských orgánov mali spadať veci školské a konfesijné. Slovenský parlamentný klub nezaujal žiadne stanovisko k návrhu.⁷³

V roku 1918 však ešte Slovákom chýbalo vedomie spoločenskej, kultúrnej, ako aj historickej pospolitosti. Skôr než mohol nadobudnúť autonomistický program HSLS presvedčivosť, musel u slovenského voliča vzbudiť pocit spolupatričnosti k všeobecnému slovenskému národnému povedomiu.⁷⁴

3.1 Návrhy autonómie Slovenska z roku 1921

V lete roku 1921 boli v tlači publikované tri konkrétne návrhy autonómie, ktoré nezávisle na sebe vypracovali Ferdinand Juriga, Ľudovít Labay a Vojtech Tuka. Všetky návrhy vychádzali zo zhodného stanoviska, že slovenský národ má právo vykonávať štátnu moc na svojom území. Návrhy tiež uvádzali požiadavku zvláštno

---

⁷¹ KULÍŠEK, ref. 2, s. 93.

⁷² RYCHLÍK, ref. 41, s. 98-99.

⁷³ LIPTÁK, ref. 20, s. 111.

⁷⁴ HOENSCH, ref. 62, s. 17.

zákonodarného a výkonného orgánu pre Slovensko. Jurigov návrh predpokladal vznik slovenského krajinského snemu a krajinskej vlády. Priznal právo slovenským orgánom menovať dôstojníkov a uzatvárať hospodárske zmluvy so zahraničím. Jeho návrh však nebol návrhom autonómie, ale skôr konfederácie. Labayov návrh bol prepracovanejší, pretože bol právnikom a nie kňazom. Spoločnými záležitosťami mala byť armáda, zahraničná politika, verejná doprava, verejné právo, voľba prezidenta, financie a zákonodarstvo, vzťahujúce sa na spoločné veci. Slovensko malo mať v spoločnej vláde 1/3 ministrov. Z hospodárskeho hľadiska malo Slovensko tvoriť samostatné colné územie. Tukov návrh bol síce najradikálnejší, ale aj najdokonalejšie prepracovaný. Jeho návrh predpokladal vytvorenie „Československej zväzovej republiky“, ktorá nemala byť zväzom dvoch republík, ale konfederáciou dvoch samostatných štátov. Návrh nepredpokladal vytvorenie spoločného parlamentu, len existenciu výborov, ktoré mali dosiahnuť spoločný návrh a oba parlamenty ho mali schváliť.⁷⁵

3.2 Oficiálny návrh na uzákonenie samosprávy Slovenska

Z uvedených predlôh vypracovala komisia HSLS návrh zákona o autonómii, ktorý bol 27.1.1922 predložený parlamentu vo forme „zákonnej žiadosti na zmenu ústavy“. Politický dokument rešpektoval jednotu a nedeliteľnosť ČSR. Avšak každá územná časť tvoriaca štát, t.j. Čechy – Morava – Sliezsko, Slovensko a Zakarpatská Ukrajina, majú disponovať rozsiahlou územnou autonómiou. Vnútrošnými záležitosťami každej krajiny sa mal zaoberať vlastný snem, pre Slovensko so sídlom v Bratislave. Slovenský snem s 92 poslancami mal byť jednokomorový a zodpovedný za krajinské zákonodarstvo. Poslanci mali byť volení na základe volebného poriadku do Národného zhromaždenia. Aktívne a pasívne volebné právo malo prislúchať len osobám s domovským právom. Správa krajiny mala byť v rukách krajinskej vlády na čele s ministerským predsedom, menovaným prezidentom republiky, ktorý sa preukázal domovským právom na Slovensku. V kompetencii krajinskej vlády mali byť záležitosti týkajúce sa správy, školstva, cirkvi, súdnictva, blahobytu ľudu, obchodu, poľnohospodárstva, verejných prác a financií. Snem mal právo dozoru a odvolávania vlády. Záležitosti týkajúce sa zahraničnej politiky, obrany krajiny, dopravy a pôšt, štátneho práva, voľby a osoby prezidenta a pre tento okruh vyčlenené financie mali zostať spoločné pre všetky tri územné časti štátu. Ďalej požadovali, aby 1/3 ministrov a zamestnancov v spoločných

---

⁷⁵ RYCHLÍK, ref. 41, s. 104-105.

ministerstvách tvorili Slováci. Požadovala pridelenie aspoň pätiny kresiel v poslaneckej snemovni a v senáte slovenským poslancom. Jedine slovenčina mala byť povoleným štátnym jazykom pre Slovensko. Svoju požiadavku autonómie nekompromisne zdôraznila 3.8.1922 v „Žilinskom memorande“. Tento Tukum vypracovaný dokument opakovane obsahoval „žiadosti na zmenu ústavy“ z 27.1.1922. Požadoval dodržanie sľubov Pittsburskej dohody a poukazoval na neuspokojivú politiku vlády na Slovensku. Tuka požadoval garantovať realizáciu autonómie a slovenského samourčovacieho práva dodatočnou dohodou k mierovej zmluve zo Saint-Germain.⁷⁶ Memorandum nemalo úspech u prezidenta republiky, ani v Spoločnosti národov, okrem iného aj preto, že za HSLS stála len desatina slovenských voličov, teda asi 3% plnoprávných občanov štátu.⁷⁷

3.3 Návrh zákona o autonómii Slovenska z roku 1930

Parlamentní zástupcovia HSLS predložili v máji roku 1930 nový návrh autonómie Slovenska (Príloha č. 4). Dokument v podstate nadväzoval na návrh autonómie z roku 1922. Najdôležitejšia požiadavka sa týkala zriadenia tzv. snemu slovenských poslancov a senátorov. Tento snem mal mať zastúpenie v celoštátnom zhromaždení a jeho „celoštátna delegácia“ mala v Prahe jednotne presadzovať uznesenia, dohodnuté na zasadaniach slovenského snemu.⁷⁸ Následne taktiež požadovala rozšírenie § 3 ústavnej listiny z roku 1920 aj na Slovensko, s dodatkom o samostatnom súdnictve a priznanie práv, ktoré mu náležia na základe druhého odstavca Pittsburskej dohody. Ústava totiž od roku 1920 zabezpečovala Zakarpatskej Ukrajine najširšiu autonómiu zlučiteľnú s jednotnosťou ČSR. Zakarpatská Ukrajina mala podľa § 3 svoj vlastný snem, ktorý navrhoval guvernéra, ako správcu svojho územia a bol menovaný prezidentom. Snem sa mohol uznášať na zákonoch týkajúcich sa jazyka, školstva, náboženstva, miestnej správy, a o iných veciach, na ktoré dostal splnomocnenie od zákonov ČSR. Rovnako ako predchádzajúci návrh, aj tento bol zamietnutý.⁷⁹ Myšlienka autonómie spojila začiatkom tridsiatych rokov slovenských katolíkov a evanjelikov. HSLS a SNS sa roku 1932 spojili a vytvorili autonómny blok. Šance pre uskutočnenie autonómie stúpili po voľbách roku 1935, v ktorých autonómny blok zvíťazil. Blok podporoval kandidatúru

---

⁷⁶ HOENSCH, ref. 62, s. 18-19.

⁷⁷ MĚCHÝŘ, Jan. O novodobých dějinách Československa, Praha: Magner-Press, 1991, s. 17.

⁷⁸ KROPILÁK et al., ref. 16, s. 197.

⁷⁹ MATHÉ, ref. 56, s. 16.

Dr. Eduarda Beneša, ktorý sľuboval „autonómiu do jedného roku“. Tento sľub sa mu však nepodarilo naplniť.⁸⁰

3.4 Návrh autonómie z júna 1938

HSLŠ publikovala 5.6.1938 svoj nový návrh autonómie Slovenska v súvislosti s dvadsiatym výročím podpísania Pittsburskej dohody, vzniku republiky, pripravovanými obecnými voľbami, ale i vnútropolitickým a medzinárodným vývojom. Návrh predpokladal utvorenie slovenskej vlády, snemu, ústavného súdu, vymedzoval kompetencie ústrednej a autonómnej vlády, definoval slovenčinu ako úradný jazyk a pod. Predstavoval asymetrický model federácie, resp. až konfederácie. Autori ho nepovažovali za ideálne riešenie. Takým by bolo riešenie, kde by vedľa seba existovali dve teritoriálne a personálne vymedzené zložky, slovenská a česká, organizované federatívne, nad ktorými by sa sformovala štátna nadstavba česko-slovenská. Cieľom bolo uznanie svojbytnosti slovenského národa, budovanie slovenskej štátnosti v rámci ČSR a tým utvorenie predpokladov nielen na územné definovanie Slovenskej krajiny, ale aj udržanie a zachovanie jej teritoriálnej nedotknuteľnosti v budúcnosti, aj v prípade rozpadu štátu. HSLŠ ešte nemala taký silný politický vplyv, aby návrh mohla presadiť, aj keď ho predložila Národnému zhromaždeniu ČSR. Česká a slovenská verejnosť sa však v období československej krízy skôr zaoberala otázkou štátnej bezpečnosti ako návrhom HSLŠ. Súbežne začínajú rokovania Beneša s predstaviteľmi ľudovej strany o slovenskej otázke, pričom predmetom sú len niektoré požiadavky z navrhovaného projektu HSLŠ.⁸¹

---

⁸⁰ MATHÉ, ref. 49, s. 49.

⁸¹ BYSTRICKÝ, Valerián. Štátoprávne predstavy na Slovensku v druhej polovici tridsiatych rokov. In ZEMKO, Milan - BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 175-176.

4 Vyhlásenie autonómie Slovenska

Rok 1938 bol rokom 20. výročia podpísania Pittsburskej dohody. Bola to príležitosť pre HSĽS, aby zintenzívnila svoju činnosť na jej uplatnenie a včlenenie do ústavy ČSR. Do nového roka vstúpila s heslom „V novom roku do útoku!“⁸² V dôsledku svetovej hospodárskej krízy sa začala situácia v Československu čoraz viac komplikovať. Po nástupe Adolfa Hitlera k moci sa Československá republika ocitla v priamom ohrození.

4.1 Kríza republiky

Obdobie rokov 1918 – 1938 bolo veľmi krátkym obdobím na to, aby sa v ČSR vytvorilo povedomie politického národa. Československo sa vyvíjalo v nepriateľskom obkľúčení. Už od dvadsiatych rokov bolo zrejmé, že len demokratický program nebude postačovať na udržanie mnohonárodnostného štátu.⁸³ K zhoršeniu situácie prispela aj celosvetová hospodárska kríza, ktorá bola dôsledkom krachu na newyorskej burze 4.10.1929. Československo patrilo ku krajinám, ktoré postihla najviac. Počas krízy sa vyostřili i vnútropolitické konflikty. Zahraničnopolitický tlak sa vystupňoval v januári 1933 po nástupe Adolfa Hitlera k moci. Hrozba Nemecka a hospodárskej krízy si vyžiadala koncesie vzhľadom na demokratický režim. Bola zakázaná činnosť Nemeckej nacionálnosocialistickej robotníckej strany a Nemeckej nacionálnej strany. Čoraz častejšie dochádzalo k stretu a konfliktom medzi krajne nacionalisticky orientovanými českými a nemeckými skupinami.⁸⁴ Hitler založil svoju politiku na existencii jednej totalitnej strany. Vyhlásil program spojenia všetkých Nemcov do novej Nemeckej ríše. To sa bezprostredne týkalo aj Nemcov žijúcich na území ČSR, ktorí boli podľa Hitlera súčasťou štátu proti svojej vôli. Hitler tak otvoril otázku postavenia Nemcov v ČSR.⁸⁵

Vládne strany v ČSR nedokázali v dostatočnom zmysle realizovať sebaurčovací právo pre slovenský národ, ktoré bolo požadované čoraz intenzívnejšie, aspoň vo forme autonómie. Hlavným predstaviteľ zápasu Slovákov proti čechoslovakizmu a centralizmu, Slovenská ľudová strana, po voľbách roku 1925 vstúpila do vlády. Len s ťažkosťami sa jej podarilo presadiť krajiniské zriadenie od roku 1918. Krajinské

---

⁸² ĎURICA, Milan Stanislav. Dejiny Slovenska a Slovákov v chronologickom prehľade. Košice: Pressko, 1995, s. 145.

⁸³ RYCHLÍK, ref. 41, s. 128.

⁸⁴ KOVÁČ, Dušan. Dejiny Slovenska. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 201-202.

⁸⁵ ŠPIESZ, ref. 6, s. 202.

zastupiteľstvo však malo len časť zákonnej štátnej moci, obmedzenú na niektoré veci hospodárske, kultúrne, školské a zdravotnícke.⁸⁶ Andrej Hlinka a Martin Rázus, predstaviteľ Slovenskej národnej strany, zvolali do Zvolena zjazd autonomistických strán. Zvolenský manifest zo dňa 16.10.1932 upriamoval pozornosť na riešenie súčasných sociálnych, kultúrnych a politických problémov, chápaných ako krivdy páchané centralistickým systémom na Slovensku. HSLS a SNS zjednotili svoj politický program v zmysle uskutočnenia autonómie Slovenska na základe Pittsburskej dohody. Zvolenský manifest znamenal nový impulz pre národné zjednocovanie v autonomistickom bloku.⁸⁷

Spočiatku sa zdalo, že autonomistické hnutie nepodporí dostatočný počet stúpcov. V rokoch 1918 – 1938 ich nepodporila viac ako 1/3 voličov. V prvých vláдах nemali Slováci takmer žiadne zastúpenie, napriek tomu že slovenskí politici vládu podporovali. V roku 1920 nežiadali autonómiu v pravom zmysle slova. Požadovali, aby bolo ústavne zakotvené právo na autonómiu a oficiálne uznanie Pittsburskej dohody s tým, že bude uskutočnená, keď nastane vhodný čas. Štát sa nachádzal v kríze demokratického systému a pôsobila tu taktiež celoeurópska kríza. Českí i slovenskí centralisti si nechceli pripustiť skutočnosť, že v období prvej republiky sa sformoval slovenský národ, a jeho požiadavky nie je možné ignorovať.⁸⁸

K politickému napätiu v tomto období prispeli i Pribinove slávnosti v Nitre, usporiadané pri príležitosti 1100. výročia vysvätenia prvého kresťanského chrámu na území strednej Európy, ktoré sa uskutočnili v auguste 1933. V Nitre pred 120 000 zhromaždením ľudí predniesol Andrej Hlinka svoj prejav. Hlinka prečítal nitriansku deklaráciu, ktorú zúčastnený dav prijal. Obsahovala prehlásenie spolupatričnosti k Československej republike a uznával ju ako jediný možný štátny útvar. Súčasne však zdôrazňoval nielen rovnoprávnosť s českým národom, ale aj vlastnú samobytnosť, samostatnosť a suverénosť slovenského národa. Prítomná bola taktiež požiadavka rešpektovania Pittsburskej dohody.⁸⁹

---

⁸⁶ CHOVANEC, Jaroslav – MOZOLÍK, Peter (ed.). Historické a štátoprávne korene samostatnosti Slovenskej republiky. Bratislava: Procom, 1994, s. 27-28.

⁸⁷ MAGDOLENOVÁ, Anna. Miesto Zvolenského manifestu v dobových autonomistických snahách slovenského národa. In SEDLÁK, Vincent (ed.). Zborník príspevkov k slovenským dejinám. Bratislava: Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 315, 319.

⁸⁸ MĚCHÝŘ, Jan. Slovensko v Československu: Slovensko-české vzťahy 1918-1991. Praha: Práca, 1991, s. 29, 43, 45.

⁸⁹ MAGDOLENOVÁ, Anna. Pribinove slávnosti v Nitre roku 1933. In MARSINA, Richard (ed). Nitra v slovenských dejinách. Martin: Matica slovenská, 2002, s. 358, 362.

Rok 1935 znamenal určitý prelom v československých vzťahoch. V parlamentných voľbách, ktoré sa uskutočnili 19.5.1935, vyhral v českých krajinách Henleinov Sudetonemecký front (pred vojnou Sudetonemecká strana), pričom sa len volebnou manipuláciou podarilo agrárnej strane zabezpečiť najväčší počet kresiel. Bol to jasný signál, že menšinové obyvateľstvo ČSR začína hlasovať podľa etnických a nie sociálnych, či stavovských kritérií. Na Slovensku získala najväčší počet hlasov HSĽS, čo potvrdilo, že je relatívne najsilnejšou stranou. Zostavením vlády bol poverený Jan Malypetr, ktorý chcel získať HSĽS do vlády. Ľudáci však svoj vstup do vlády podmienili prijatím opatrení na rozšírenie práv krajinského prezidenta, výboru a zastupiteľstva. Išlo vlastne o uzákonenie autonómie „suchou cestou“. To pokladala vláda za neprijateľné, a tak voľby nemali v konečnom dôsledku na politickú situáciu veľký vplyv. Významnejšia sa ukázala byť zmena v kresle predsedu vlády a prezidenta republiky. V novembri 1935 sa predsedom vlády stal Milan Hodža, dovtedajší minister poľnohospodárstva. Nasledovala zmena na poste prezidenta republiky, keď dlhodobo chorý T. G. Masaryk dňa 14.12.1935 podal demisiu. Ako svojho nástupcu odporučil vtedajšieho ministra zahraničných vecí Eduarda Beneša. Kandidatúru Beneša podporila aj HSĽS a ako protislužbu očakávala, že Beneš schváli uzákonenie autonómie Slovenska.⁹⁰

4.1.1 Mníchovská dohoda

Po nástupe Hitlera k moci sa aj v Československu čoraz viac dostávajú do popredia požiadavky sudetských Nemcov, týkajúce sa samosprávy a neskôr pripojenia k Nemecku. Západné mocnosti realizovali politiku ústupkov a obetovania menších štátov v mene zachovania mieru v Európe. Z tohto dôvodu vyvíjala anglická aj francúzska vláda nátlak, aby bolo územie obývané Nemcami odstúpené.⁹¹

Dňa 12.3.1938 sa uskutočnilo pripojenie Rakúska k Nemecku. Po anšluse Rakúska sa nemecké elity sústredili na svoj ďalší cieľ, ktorým bolo Československo. Ako dôvod pripojenia časti územia ČSR mala nacistom poslúžiť početná nemecká menšina, ktorú zastrešovala Sudetonemecká strana.⁹² Strana mala neustále stupňovať požiadavky voči československej vláde. SdP 24.4.1938 zverejnila na zjazde v Karlových Varoch požiadavku voči československej vláde tzv. Karlovarský program, ktorý bol

⁹⁰ RYCHLÍK, ref. 41, s. 132-133.

⁹¹ CHOVANEC – MOZOLÍK (ed), ref. 86, s. 28.

⁹² DRAGÚŇ, Stanislav. Mníchovská dohoda. In Historická revue, 2007, ročník 18, č. 1, s. 44.

nezlučiteľný s československou ústavou a priamo podrýval základy, na ktorých bola republika postavená. Tento program vychádzal z rokovaní Adolfa Hitlera s Konradom Henleinom, ktoré sa uskutočnili 28.3.1938 v Berlíne. Krátko po jeho vyhlásení nacistická tlač a propaganda začala ostrejšie útočiť proti ČSR a obviňovať československú vládu z „neústupčivosti a diskriminácie“ nemeckej menšiny.⁹³

Misia, vedená britským diplomatom lordom Walterom Runcimanom, bola do Prahy vyslaná 3.8.1938, aby zhodnotila situáciu a sprostredkovala jednanie medzi SdP a československou vládou. Prezident Beneš 30. 8. 1938 predložil SdP nový tzv. tretí plán, ktorý SdP i Runcimanova misia odmietla ako nedostačujúci.⁹⁴ V dňoch 3. – 4.9. vyvinula diplomacia v Prahe nový tlak na vládu a prezidenta, aby Henleinovi boli vykonané ďalšie ústupky. Predovšetkým vyslanec Newton zdôrazňoval Benešovi, že ak sa nepodari dosiahnuť kompromis s SdP vznikne vojna, ktorá bude mať za následok okamžitú okupáciu ČSR. Henlein však začal naznačovať, že jeho strane záleží skôr na usporiadaní plebiscitu, v ktorom by nemecké obyvateľstvo rozhodlo o pripojení pohraničných oblastí ČSR k Nemecku. Výsledkom nátlaku, ktorý prichádzal zo strany západných spojencov ČSR, a nakoniec i výsledkom hrozieb a vydierania zo strany Nemecka bol tzv. štvrtý plán, ktorý vláda vypracovala 5.9.1938. Obsahoval ústupky týkajúce sa zloženia štátneho aparátu, v ktorom Nemci mali byť zastúpení najmenej jednou tretinou. Sľubovala sa jazyková rovnoprávnosť, ale odmietala sa požiadavka, aby Nemci mali svoj vlastný národný snem. Nemecké vyslanectvo v Prahe uznávalo, že štvrtý plán v podstate vyhovuje karlovarským požiadavkám a dokonca doslova preberá i formulácie z memoranda delegácie SdP, ako bolo odovzdané vláde 2.9.1938. Štvrtý plán bol právom považovaný za kapituláciu vlády a verejnosť neskrývala svoje pobúrenie nad týmto krokom.⁹⁵

Dňa 15.9.1938 došlo k stretnutiu Hitlera a Chamberlaina v Brechtesgadene. Výsledkom jednania bol Chamberlainov súhlas s odstúpením sudetských oblastí Nemecku. Francúzska vláda následne schválila britský návrh. Britsko-francúzsky návrh bol sformovaný ako ultimátum a 19.9.1938 bol doručený do Prahy. Hrubým diplomatickým nátlakom donútili predstavitelia Veľkej Británie a Francúzska prijať odstúpenie územia s nadpolovičným obyvateľstvom nemeckej menšiny. Hodžova vláda ultimátum prijala, hoci ho najprv odmietla. Mohutné ľudové demonštrácie proti prijatiu

⁹³ DOUDĚRA, Karel. Jak se rozhoupával zrady zvon. Praha: Novinář, 1983, s. 205.

⁹⁴ SLÁDEK, Milan. Němci v Čechách. Praha: Pragma, 2003, s. 170.

⁹⁵ KRÁL, Václav. Záříjové dny 1938. Praha: Svoboda, 1971, s. 16-18.

ultimáta potom spolu s inými faktormi donútili vládu podať demisiu a dňa 21.9.1938 kapitulovala. No ani novovymenovaná vláda generála Jana Syrového už nič nezmenila na osude štátu.⁹⁶

Mníchovská konferencia sa uskutočnila 29.9.1938 za prítomnosti politických predstaviteľov štyroch štátov Nevilla Chamberlaina, Édouarda Daladiera, Benita Mussoliniho a Adolfa Hitlera. Konferencia sa uskutočnila bez zástupcov ČSR. Rozhodli o odstúpení územia pohraničných oblastí Čiech a Moravy Nemecku. Podkladom bol návrh predložený Mussolinim, ktorý však v skutočnosti vypracovalo Nemecko. Návrh bol automaticky prijatý. Správou o mníchovskom diktáte (Príloha č. 5) bola československá verejnosť zaskočená. V súčasnej situácii sa však vláda musela diktátu podriaďiť a dňa 30.9.1938 prijala rozhodnutie mníchovskej konferencie. Eduard Beneš po prijatí mníchovského diktátu abdikoval a neskôr emigroval do Londýna.⁹⁷

Výsledkom bol mníchovský diktát štyroch mocností, s ktorým v protiklade s ústavou prezident Beneš a československá vláda súhlasili. Svoje územné požiadavku začala predkladať aj maďarská vláda, čo sa už bytostne týkalo územia Slovenska. Preto HSLS žiadala okamžité uznanie samostatnosti a vytvorenie autonómie pre slovenský národ.⁹⁸

4.2 Obecné voľby roku 1938

V čase zhoršujúceho sa medzinárodného postavenia štátu a narastania vnútropolitických protirečení, sa uskutočnili v Československu počas dní 22. – 29.5.1938 a 12.6.1938 obecné voľby. Vláda chcela zvolením nových zástupcov pripraviť podmienky na realizovanie pripravovaného národnostného štatútu s cieľom podporiť samosprávu obcí, miest a krajín republiky. Najmä iredentistické strany sa dožadovali uskutočnenia obecných volieb. Voľby boli na jar roku 1938 vypísané v 2 831 obciach z celkového počtu 3 481 obcí na Slovensku. Podobne ako na celom území štátu, aj na Slovensku sa konali voľby v priebehu troch nediel. Voľby sa neuskutočnili v tých obciach, kde bola prihlásená len jedna kandidátka listina alebo kde niekoľkými skupinami spolu bolo navrhnutých len toľko kandidátov, koľko členov malo byť zvolených. Napokon sa konali voľby len v 41,71 % obcí, čo umožňuje získať reprezentatívny prehľad o politických náladách a zmýšľaní obyvateľstva. Z celkového počtu obcí, kde sa

⁹⁶ SIVÁK, Florián et al. Slovenské a české dejiny štátu a práva v rokoch 1918-1945. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998, s. 133.

⁹⁷ KOVÁČ, ref. 84, s. 207.

⁹⁸ CHOVANEC – MOZOLÍK (ed.), ref. 86, s. 28-29.

uskutočnili voľby bolo viac ako 50 % obyvateľstva maďarskej národnosti v 377 a nemeckej národnosti v 35 obciach. Výsledky volieb umožňujú uvedomiť si obrat, ktorý nastal v politických postojoch verejnosti v dôsledku mníchovskej konferencie a s ňou spojenými medzinárodnými a vnútropolitickými zmenami. Obavy z možných konfliktov smerovali k zavedeniu rôznych opatrení na zabezpečenie demokratického chodu volieb.⁹⁹

Proti sebe stáli dva hlavné bloky: HSĽS a volebné zoskupenie nazývané Slovenská jednota za československú demokraciu a republiku. Predstavovalo zoskupenie bývalých centralistických strán, na čele ktorého stáli agráристи a sociálni demokrati. Ďalšími členmi boli národní socialisti, živnostníci i Československá strana lidová, tzv. mičurovci. Volebné zoskupenie bolo doplnené Národným zjednotením a Slovenskou národnou stranou. Práve jej účasť vyvolala prekvapenie. Jej pridanie sa k bývalým centralistom znamenalo, že opustila autonomistický blok s HSĽS. Slovenská národná strana oficiálne zdôvodnila zmenu svojej orientácie vážnosťou medzinárodnej situácie: „Ide o bytie a nebytie nášho domova.“¹⁰⁰

Tretia etapa komunálnych volieb uskutočnená dňa 12.6.1938 mala takmer charakter ľudového hlasovania o otázke autonómie. Po zrátaní prvých odovzdaných hlasov bolo zrejmé, že HSĽS nemôže počítať s veľkými ziskami. 26.5.1938 priniesol HSĽS nevelký úspech v Bratislave, ktorý však neznamenal posilnenie pozície a rastúcu popularitu autonomistického programu. SdP sa v Sudetách podarilo získať 90 % hlasov, HSĽS však nedosiahla výraznejší úspech ani počas tretieho volebného dňa. Na Slovensku získala približne 40% slovenských hlasov. Koaliční partneri a komunisti vyšli z volieb bez väčších strát, keďže HSĽS si zlepšila svoju pozíciu na úkor českých klerikov a radikálnych odštiepených strán. Výsledky volieb neboli nikdy priamo zverejnené. HSĽS kritizovala „český volebný teror“, ale strany Slovenskej jednoty boli spokojné, pretože sa im podarilo získať 43,93 % hlasov. U väčšiny Slovákov však nestráca účinok program HSĽS z 5.6.1938 a čoraz viac sa prikláňajú k autonomistom a ich programu.¹⁰¹

---

⁹⁹ BYSTRICKÝ, ref. 55, s. 121.

¹⁰⁰ KOVÁČ, ref. 84, s. 209.

¹⁰¹ HOENSCH, ref. 62, s. 35-36.

4.3 Dvadsiate výročie Pittsburskej dohody

Začiatok roka 1938 predstavoval pre HSĽS pokračovanie v snahách presadiť požiadavku autonómie jedine spôsobom rokovaní. Aktivizácia HSĽS rozvírila spoločensko-politickú hladinu na Slovensku. Veľký význam malo mať vypracovanie nového návrhu autonómie HSĽS pri príležitosti 20. výročia podpísania Pittsburskej dohody. Návrh autonómie pripravil Ďurčanský, Kočiš a Sokol. Oficiálne bol prijatý predsedníctvom strany 3.6.1938, zjazd HSĽS ho prijal 4.6.1938 a bol publikovaný v Slováku dňa 5.6.1938. Ľudácky návrh autonómie bol vlastne požiadavkou vytvorenia asymetrického modelu federácie a v tomto smere bol neporovnateľný s akýmkoľvek iným štátovým programom. Pre členov ostatných strán bol však program v lete roku 1938 neprijateľný pre svoju radikálnosť.¹⁰²

Na podporu autonómie bola uskutočnená dňa 5.6.1938 v Bratislave mohutná ľudová demonštrácia, ktorej sa zúčastnil taktiež Andrej Hlinka a delegácia Slovenskej ligy v Amerike, ktorá davu prezentovala údajný originál Pittsburskej dohody.¹⁰³

Nasledujúci deň zorganizovala manifestáciu agrárna strana. Podľa viacerých zdrojov sa na tejto manifestácii zúčastnilo viac ľudí ako na ľudáckej, tieto informácie sú však diskutabilné. Milan Hodža na agrárnom dni vyslovil tézu „Ja pán, ty pán“, čím zdôrazňoval rovnocennosť a rovnoprávnosť Slovákov v štáte, ale požadovaný plán riešenia slovenskej otázky nemohol ponúknuť.¹⁰⁴ Dňa 20.6.1938 navštívila ľudácka delegácia Hodžu a pohrozili mu, že pokiaľ nezastaví perzekúciu, prikáže HSĽS svojim poslancom a senátorom opustiť pražský parlament a odvolá svojich zástupcov z krajinského, okresného i z obecných zastupiteľstiev.¹⁰⁵

V snahe prebudovať vnútorné usporiadanie štátu, nadviazala HSĽS styky s Henleinovou nemeckou a Esterházyho maďarskou stranou. Táto spolupráca predstavovala v kritických chvíľach pre štát veľký nátlak na vládu. Ich spolupráca však nebola v medziach, ako si predstavovala HSĽS, pretože nechcela zaujímať v rámci štátu pozíciu národnostnej menšiny ako Nemci a Maďari. Aj ciele partnerov sa diametrálne odlišovali. Henlein a Esterházy sa pokúšali rozbiť republiku a neustále stupňovali svoje požiadavky až za hranice únosnosti; HSĽS stála na pôde republiky. Neochota Henleina pristúpiť na dohodu s vládou sťažila prijatie tzv. národnostného štatútu, na ktorom

---

¹⁰² BYSTRICKÝ, ref. 55, s. 130.

¹⁰³ RYCHLÍK, ref. 41, s. 139.

¹⁰⁴ BYSTRICKÝ, ref. 81, s. 173.

¹⁰⁵ RYCHLÍK, ref. 41, s. 139.

pracovala vláda a Milan Hodža od jari 1938. Na Slovensku bol predpokladom rozšírenia samosprávy až na krajinskú autonómiu. Rokovania o zákone sa viedli s HSĽS a ostatnými stranami do septembra 1938 a v podstate pripravili pôdu na zmeny v októbri 1938.¹⁰⁶

Pri príležitosti 20. výročia podpísania Pittsburskej dohody bol na zjazde Slovenskej národnej strany v Banskej Bystrici dňa 14.8.1938 schválený nový návrh autonómie Slovenska, v ktorom boli zhrnuté zásady štátoprávneho postavenia Slovenska v republike. V rezolúcii sa hovorilo o snahe prekonať nezhody medzi Slovákami a Čechmi a posilniť vnútornú jednotu štátu.¹⁰⁷

Počas priebehu jesennej krízy rokovala HSĽS s vládou a prezidentom o júnovom autonomistickom programe. Vláda postupovala rovnako ako pri predchádzajúcich rokovaníach. Sľubovala HSĽS menšie ústupky, administratívne a personálne, väčšie zmeny sa odkladali na neskoršie obdobie, výmenou za podporu vládnej politiky. HSĽS vyjadrovala podporu vláde v určitých kritických momentoch. Bola si však zároveň vedomá, že pozícia vlády je nestabilná, preto na rozdiel od predchádzajúcich období nehodlala ustúpiť od svojich požiadaviek.¹⁰⁸

Smrť Andreja Hlinku dňa 16.8.1938 nepriamo ovplyvnila aktuálnosť riešenia slovenskej otázky. Hodža videl v nejednotnosti HSĽS možnosť vziať väčšinu okolo Jozefa Tisa do vládneho tábora. Beneš však neprejavil ochotu súhlasiť s Hodžovou slovenskou koncepciou. Tak aj po smrti Hlinku vláda v politike voči Slovensku v ničom nepokročila.¹⁰⁹

Prezident Beneš v priebehu leta 1938 rokoval s vedením HSĽS, po ktorom vypracoval návrh na úpravu vzájomného vzťahu medzi Čechmi a Slovákami. Návrh nadobudol konečnú podobu 22.9.1938 a bol odovzdaný Jozefovi Tisovi. Výkonný výbor HSĽS ho prijal ako východisko ďalších rokovaní, hoci neriešil zásadné štátoprávne otázky Slovákov v republike. Ďalšie rokovanie s prezidentom sa uskutočnilo 24.9.1938 s podmienkou, že návrh bude rozšírený o autonómiu Slovenska v takej podobe, ako ju HSĽS formulovala vo svojom parlamentnom návrhu z 5.6.1938.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ ČAPLOVIČ et al., ref. 33, s. 239.

¹⁰⁷ BEŇKO et al., ref. 50, s. 166.

¹⁰⁸ LIPTÁK, ref. 20, s. 160.

¹⁰⁹ HOENSCH, ref. 62, s. 52.

¹¹⁰ BEŇKO et al., ref. 50, s. 170.

Beneš naďalej zotrúval na princípe existencie etnického československého národa, ale toleroval zároveň názory Slovákov na svojbytnosť slovenského národa. Návrh Beneša predstavoval určitý kompromis, lenže z pohľadu HSĽS bol nedostačujúci. Stal sa predmetom rokovaní v dňoch 29. a 30.9.1938 v Prahe. Jozef Tiso predložil štyri požiadavky, ktoré predstavovali: zriadenie ministerstva pre správu Slovenska, potvrdenie primárnych kompetencií snemu, uzákonenie slovenčiny ako úradnej reči a vydanie vyhlásenia o nezávislosti slovenského národa. Rokovanie však aj pod vplyvom výsledkov mníchovskej konferencie nevedlo k žiadnym záverom a presunulo sa na úroveň vlády, kde požiadavky politických strán na Slovensku tlmočila HSĽS.¹¹¹

4.4 Žilinská dohoda

V dusnej atmosfére leta 1938 prebiehali rokovania HSĽS s vládou a prezidentom o samospráve Slovenska. Ukončili sa však za úplne inej vnútro politickej situácie ako sa začali. Dovtedajšia vládna elita stratila prijatím mníchovského diktátu veľa zo svojej prestíže a dôveryhodnosti. Mocenské centrum v Prahe bolo porážkou oslabené, bezradné a predovšetkým v časovej tiesni. Po územných nárokoch Nemecka, začalo svoje požiadavky predkladať aj Maďarsko a Poľsko.¹¹²

Beneš náhle zmenil svoje stanovisko riešenia slovenskej otázky, ktoré pôvodne zahŕňalo zástupcov všetkých vládnych strán a žiadal, aby sa problematická otázka vyriešila s predstaviteľom ľudovej strany Tisom. Takéto bolo stanovisko prezidenta 3.10.1938, kedy už bolo nutné pristúpiť na odstúpenie územia Maďarsku. V slovenských myšliach sa začína výrazne do popredia dostávať obava o jeho vlastnú bezpečnosť a existenciu. V tomto období už ľudová strana nepotrebovala agitáciu na získanie členov, občania sami podporovali jej snahy.¹¹³

V kruhoch HSĽS postupne prevládali predstavy uzatvoriť problém štátoprávneho postavenia Slovenska v rámci republiky. Dokazoval to návrh ľudovej strany z 5.6.1938, návrh Slovenskej národnej strany z augusta 1938, návrh prezidenta z 22.9.1938 na úpravu vzájomného pomeru medzi Čechmi a Slovákami, ako aj rozhovory zástupcov politických strán zo Slovenska v Prahe 29. a 30.9.1938. Na rokovaníach uskutočnených začiatkom októbra väčšina strán schválila spomínané štyri body prednesené Jozefom Tisom. Uvedený program nepredpokladal revíziu ústavy. Pred mníchovskou dohodou

¹¹¹ BYSTRICKÝ, ref. 81, s. 176.

¹¹² ČAPLOVIČ et al., ref. 33, s. 240.

¹¹³ ČARNOGURSKÝ, Pavol. 6. október 1938. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1993, s. 81.

prijal požiadavky Eduard Beneš a z iniciatívy prezidenta dňa 3.10.1938 o nich rokovalo prezídium ministerskej rady. V čase medzi 13. a 14. hod. dňa 5.10.1938 schválila vláda všetky štyri požiadavky programu. Avšak o 18,45 hod. toho istého dňa súhlasila s tým, že je potrebné rokovať s HSLS na základe návrhu z 5.6.1938. Zatiaľ nie je možné presne určiť, kedy sa HSLS vzdala štyroch požiadaviek a rozhodla sa zaujať pôvodné stanovisko požiadavky z 5.6.1938, t.j. uzákonenie autonómie Slovenska formou zmeny ústavy. Pravdepodobne sa tak stalo doobeda 5.10.1938, ale podmienky boli vhodné už od Mníchovskej dohody a jej dôsledkov na vnútorný vývoj a medzinárodné postavenie republiky.¹¹⁴

Prví delegáti HSLS pricestovali do Žiliny už 4.10.1938, aby zjednotili na spoločnej platforme obe rozchádzajúce sa krídla. Nasledujúci deň určilo predsedníctvo strany, klub poslancov a senátorov stratégiu pre rokovania nasledujúcich dní. Podarilo sa vyriešiť vnútrostranícke názorové rozdiely a určiť základné črty rezolúcie, ktorá mala byť nasledujúci deň predložená na hlasovanie. Spočiatku hrozil rozpad strany pre nekompromisnosť oboch hlavných blokov. Kým Jozef Tiso a Karol Sidor zastupovali autonomistické tendencie, Ferdinand Ďurčanský a Alexander Mach stáli na čele krídla požadujúceho okamžité vyhlásenie slovenského štátu. Oba smery sa zhodovali jednohlasne na tom, že HSLS musí prevziať legislatívu, exekutívu a administratívu na Slovensku, a to bezodkladne. Ohrozenie krajiny neustálymi územnými požiadavkami Maďarska a stupňujúcimi sa požiadavkami revízie hraníc v prospech Poľska v hornom Spiši, v Javorine a v okolí Čadce, smerovali k dohode na akčnom programe.¹¹⁵

I keď vláda vychádzala požiadavkám ľudovej strany v ústrety, v prípade neuskutočnenia dohody politických strán v Žiline, by na rokovania odcestoval minister Imrich Karvaš. Ak by nasledovali ďalšie komplikácie, bola tu možnosť rozpustenia parlamentu a zakázania činnosti politických strán po ich upozornení. Vláda Jana Syrového sa rozhodla, pod vplyvom okolností, akceptovať podmienky stanovené HSLS, pričom sa už vlastne žiadne rokovania pred podpísaním Žilinskej dohody neuskutočnili. Vedenie strany prijalo možnosť rokovať s ďalšími politickými stranami, pričom pozícia HSLS sa posilnila po abdikácii prezidenta Beneša podvečer 5.10.1938. V nočných hodinách obdržal Tiso správu o ochote vlády riešiť situáciu podľa návrhu HSLS

---

¹¹⁴ BYSTRICKÝ, ref. 55, s. 272.

¹¹⁵ HOENSCH K., ref. 62, s. 70.

z 5.6.1938. Agrárci a ich partneri následne súhlasili s prestavbou štátu na základe tohto návrhu.¹¹⁶

Výsledkom rokovaní v Žiline bolo podpísanie viacerých dohôd (Príloha č. 6). Výkonný výbor HSĽS schválil 6.10.1938 Manifest slovenského národa. HSĽS sa v ňom vyhlasovala za jediné predstaviteľku slovenského národa a žiadala právo na svojbytnosť a zaručenie práva rozhodovať samostatne o svojom budúcom národnom smerovaní a štátnom zriadení.¹¹⁷ Manifest sa nezmieňoval o Československu a taktiež spomínal „boj proti marxisticko-židovskej ideológii rozvratu“, čo naznačovalo akým smerom sa bude nasledujúci vývoj Slovenska uberať. Zároveň v ňom bol nepriamo vyjadrený súhlas s územnými zmenami po Mníchovskej konferencii a taktiež ochota vyjsť v ústrety maďarskej požiadavke revízie hraníc. Manifest slovenského národa predstavuje vlastne formálne vyznanie zásad Žilinskej dohody.¹¹⁸

Ďalším dokumentom bolo Vyhlásenie, ktoré akceptovalo zákon o autonómii Slovenska v podobe predkladanej HSĽS. Jozef Tiso bol poverený v dohode s politickými stranami zostaviť prvú slovenskú vládu pozostávajúcu z predsedu a štyroch ministrov. Ústavným prijatím tohto návrhu mala byť definitívne vyriešená otázka štátoprávneho postavenia Slovenska v ČSR. Dohoda bola podpísaná taktiež 6.10.1938. Tretím dokumentom bol Návrh zákona o decentralizácii vládnej moci, ktorý obsahoval praktickú realizáciu štátoprávnej prestavby republiky.¹¹⁹

Dohoda v Žiline predstavovala realizovanie autonómie mocenskými prostriedkami. Už 6.10.1938 bol menovaný Jozef Tiso ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska. Vláda menovala 7.10.1938 ďalších štyroch ministrov: Ferdinanda Ďurčanského, Matúša Černáka za HSĽS, Pavla Teplanského a Jána Lichnera za agrárikov. Táto prvá slovenská vláda disponovala všetkými kompetenciami týkajúcimi sa Slovenska až do definitívneho legislatívneho vyriešenia otázky autonómie.¹²⁰

Napriek tomu, že sa vláda generála Syrového zaviazala po vyhlásení autonómie Slovenska v krátkom čase zmeniť znenie ústavnej listiny v duchu Žilinskej dohody, zvolanie parlamentu sa odkladalo. Zmena nastala po rokovaníach v Prahe, kde sa vytvoril slovensko-český výbor na prípravu novej ústavnej listiny. Parlament

---

¹¹⁶ BYSTRICKÝ, Valerián – DEÁK, Ladislav. Od Mníchova k rozbitiu Česko-Slovenska. In ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 215-216.

¹¹⁷ SIVÁK et al., ref. 96, s. 139.

¹¹⁸ RYCHLÍK, ref. 41, s. 145.

¹¹⁹ BYSTRICKÝ – DEÁK, ref. 116, s. 216.

¹²⁰ RYCHLÍK, ref. 41, s. 146.

19.11.1938 trojpäťtinovou väčšinou poslancov prijal nový zákon o ústavnej listine, ktorý bol vyhlásený za ústavný. V zbierke zákonov bol vydaný 22.11.1938 pod číslom 299/1938 zb. (Príloha č. 7). Podľa tohto zákona bolo upravené štátoprávne postavenie Slovenska v rámci ČSR. Prestala byť platná unitárna ústava z roku 1920, výkonná a zákonná moc sa decentralizovala a štát sa pretvoril na federáciu. Štát bol premenovaný na Česko-Slovenskú republiku.¹²¹

Bol vytvorený asymetrický model Československa. Členovia slovenskej krajinkej vlády boli súčasťou ústrednej vlády, ktorá spravovala pre celé územie ČSR len veci zahraničných vzťahov, národnej obrany, vymeriavania a mapovania, spoločného rozpočtu, štátneho dlhu a pôžičiek pre spoločné potreby štátu, monopolov spoločných podnikov, ústavov a zariadení. Ostatné ústredné ministerstvá síce vystupovali pod názvom československé, ale mali pôsobnosť len v českých krajinách.¹²²

Politické subjekty na Slovensku počas celého obdobia existencie ČSR proklamovali, že zmenou postavenia Slovenska v štáte dôjde k zlepšeniu česko-slovenských vzťahov. Očakávané zlepšenie vzťahov sa však nedostavilo. Verejnosť prijala Žilinskú dohodu i zákon o autonómii s nadšením, ale aj s obavami o budúcnosť. Česká verejnosť začína pozornejšie sledovať vývoj situácie na Slovensku, pretože sa týkal celej republiky. Vynárajú sa pesimistické pohľady najmä na pôsobenie Čechov na Slovensku. Postupne sa stupňujú rozpory medzi autonómnou a centrálnou vládou a separatistickými tendenciami radikálneho krídla HSLS. Dá sa len súhlasiť s názorom, že sotva si boli niekedy dva národy tak odcudzené ako v tomto čase.¹²³

---

¹²¹ BEŇKO et al., ref. 50, s. 189.

¹²² CHOVANEC – MOZOLÍK (ed.), ref. 86, s. 29.

¹²³ BYSTRICKÝ, ref. 55, s. 182-183.

ZÁVER

Vychádzajúc z historických skutočností sa domnievam, že slovenský národ mal dostať možnosť byť rovnocenným partnerom v spoločnom štáte. Idea čechoslovakizmu slúžila na vytvorenie väčšinového, štátotvorného národa. Ak by sa český a slovenský národ nespojili, československý štát by bol federáciou, viacnárrodnostným štátom, pretože samotný český a slovenský národ netvorili potrebnú väčšinu na utvorenie silného národného štátu. Vznikol by nestabilný mnohonárrodnostný štát, podobne ako Rakúsko-Uhorsko. Spoločný štát mal podporu aj v zahraničných partneroch. Pre Slovákov predstavoval nový štát možnosť ako sa ubrániť pred maďarským nátlakom a územnými nárokmi. Keďže však tvorcami štátu boli dva národy, malo mať Slovensko právnu suverenitu, čo bolo aj jednou z požiadaviek Pittsburskej dohody. Táto požiadavka, však dlho nebola akceptovaná a slovenský národ sa dostával na pozíciu národnostnej menšiny. Už od vzniku štátu v ňom pôsobili sily, ktoré žiadali uzákonenie autonómie pre Slovensko a dlhé roky bojovali o jej včlenenie do ústavy.

S rozpínajúcou sa politikou Adolfa Hitlera prichádzali i požiadavky nemeckej menšiny na sebaurčujúce právo. Ich požiadavky prezentované Sudetonemeckou stranou sa neustále stupňovali a vyvrcholili požiadavkou odstúpenia pohraničného územia Československa Nemecku. Dohoda bola uzavretá v Mníchove a znamenala odstúpenie časti územia štátu. Táto udalosť mala negatívny vplyv na vnútropolitickú situáciu štátu a urýchlila snahy o dosiahnutie vlastnej autonómie. Žiadatelia sa domnievali, že pokiaľ bude mať rozhodujúcu moc v rukách slovenská správa, bude sa môcť účinnejšie brániť proti územným požiadavkám, na ktoré si začalo nárokovať Maďarsko a Poľsko.

V danej komplikovanej situácii strácala pražská vláda podporu nielen medzi slovenskými politikmi, ale aj medzi občanmi, ktorí sa čoraz intenzívnejšie dožadovali autonómie. Mníchovská dohoda predstavovala kliniec do rakvy Československého štátu. Vláda už nemala možnosť oddaľovať a opakovane prerokovávať požiadavku slovenských politikov o autonómii Slovenska. Výsledkom niekoľkoročných snáh prívržencov slovenského autonomizmu bolo stretnutie slovenských politických strán v Žiline. Dňa 6.10.1938 sa reprezentanti politických strán, najmä však HSĽS, zhodli na dokumentoch, ktoré zaručovali Slovensku samobytnosť. Hlásili sa síce i naďalej k Československej republike, ale isté záležitosti a rozhodovania mali v rukách členovia snemu pre správu územia Slovenskej krajiny. Členovia vlády súhlasili s výsledkom rokovaní v Žiline a taktiež súhlasili i s včlenením požiadaviek do ústavnej listiny.

Zákon o autonómii Slovenskej krajiny bol prijatý dňa 22.11.1938. Všeobecne sa vyhlasovalo, že prijatím autonómie sa česko-slovenské vzťahy stanú silnejším a národy si budú blízke ako nikdy predtým. Uzákonenie autonómie však neznamenalo zlepšenie vzájomných vzťahov, predstavovalo skôr začiatok konca Československej republiky.

Názory autorov na autonómiu Slovenska sa vzájomne odlišujú. Niektorí tvrdia, že pre samostatný vývoj Slovenska malo toto obdobie významný vplyv. Iní autori sú názoru, že keby nebolo autonómie, Hitler by nemal možnosť argumentovať neexistenciou československého národa, ale len slovenského a českého, čo umožnilo jednoduchšie rozbitie štátu. Mój názor je, že otázkou autonómie sa mala vládnuca elita zaoberať dôkladnejšie a v rámci zachovania poriadku a jednoty v štáte, mala pristúpiť na požiadavku slovenských politikov o včlenenie Pittsburskej dohody do ústavnej listiny. Taktiež sa domnievam, že uzákonenie autonómie nemalo vplyv na rozpad štátu. Hitler by rozpad docielil aj vojenskou cestou, pokiaľ by to bolo nutné.

Cesta za autonómiou bola síce plná prekážok, ale napokon sa podarilo presadiť právo Slovákov spravovať vlastné územie, na ktoré mali nárok už od vytvorenia spoločného štátu.

Zoznam použitej literatúry

BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998, s. 591.

HONZÁK, František (ed.). Dejiny Slovenska dátumy, udalosti, osobnosti. Bratislava: Slovart, 2007, s. 882.

BUDAJ, Marek. Slovenské dejiny II.: Od novoveku po súčasnosť. Bratislava: Eurolitera, 2009, s. 222.

BYSTRICKÝ, Valerián. Od autonómie k vzniku Slovenského štátu. Bratislava: Historická ústav SAV, 2008, s. 301.

ČAPLOVIČ, Dušan et al. Dejiny Slovenska. Bratislava: Academic, 2000, s. 309.

ČARNOGURSKÝ, Pavol. 6. október 1938. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1993, s. 328.

DOUDĚRA, Karel. Jak se rozhoupával zrady zvon. Praha: Novinář, 1983, s. 272.

DRAGŮŇ, Stanislav. Mnichovská dohoda. In Historická revue, 2007, ročník 18, č. 1, s. 54.

ĎURICA, Milan Stanislav. Dejiny Slovenska a Slovákov v chronologickom prehľade. Košice: Pressko, 1995, s. 287.

FALŤAN, Samo. Slovenská otázka v Československu. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968, s. 352.

GOLÁŇ, Karol – KROPILÁK, Miroslav et al. Československé dejiny. Bratislava: Osveta, 1961, s. 384.

HAMALOVÁ, Marta – ŽÁRSKA, Elena. Vybrané kapitoly z ekonomiky územnej verejnej správy. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2002, s. 110.

HOENSCH, Jörg Konrad. Slovensko a Hitlerova východná politika. Bratislava: VEDA, 2001, s. 232.

- CHOVANEC, Jaroslav – MOZOLÍK, Peter (ed). Historické a štátoprávne korene samostatnosti Slovenskej republiky. Bratislava: Procom, 1994, s. 289.
- KRÁL, Václav. Záříjové dny 1938. Praha: Svoboda, 1971, s. 164.
- KROPILÁK, Miroslav et al. Dejiny Slovenska V. Bratislava: Veda, 1985, s. 612.
- KOVÁČ, Dušan. Dejiny Slovenska. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 401.
- KULÍŠEK, Vladimír. Kapitoly z dějin Československa 1918-1948. Praha: Vysoká škola ekonomická v Prahe, 1968, s. 196.
- KVAČEK, Robert et al. Dějiny Československa II. (1648-1918). Praha: SPN, 1990, s. 568.
- LIPTÁK, Ľubomír. Politické strany na Slovensku 1860-1989. Bratislava: Archa, 1992, s. 312.
- LIPTÁK, Ľubomír. Slovensko v 20. storočí. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 376.
- MARSINA, Richard (ed). Nitra v slovenských dejinách. Martin: Matica slovenská, 2002, s. 437.
- MATHÉ, Svätoslav. Cesta k samostatnosti. Martin: Matica slovenská, 2006, s. 111.
- MATHÉ, Svätoslav. Slovenská politika v rokoch 1848-1993. Martin: Matica slovenská, 2001, s. 170.
- MĚCHÝŘ, Jan. O novodobých dějinách Československa. Praha: Magnet-Press, 1991, s. 104.
- MĚCHÝŘ, Jan. Slovensko v Československu: Slovensko-české vzťahy 1918-1991. Praha: Práca, 1991, s. 123.
- OLIVOVÁ, Viera – KVAČEK, Robert. Dejiny Československa IV. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, s. 583.
- OLIVOVÁ, Viera et al. Československé dějiny (1918-1945) I. část. Praha: SNP, 1966, s. 240.

PEKNÍK, Miroslav (ed). Slovenské národné rady. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998, s. 201.

PLEVZA, Viliam. Inšpirujúce dejiny. Bratislava: Tatran, 1981, s. 140.

RYCHLÍK, Jan. Češi a Slováci ve 20. století. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, s. 360.

SEDLÁK, Vincent (ed). Zborník príspevkov k slovenským dejinám. Bratislava: Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 433.

SIVÁK, Florián et al. Slovenské a české dejiny štátu a práva v rokoch 1918-1945. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998, s. 192.

SLÁDEK, Milan. Němci v Čechách. Praha: Pragma, 2002, s. 206.

ŠOLC, Jaroslav. Slovensko v českej politike. Banská Bystrica: M. O. Enterprise, 1993, s. 251.

ŠPIESZ, Anton. Ilustrované dejiny Slovenska: Na ceste k sebauvedomeniu. Bratislava: Perfekt, 2002, s. 301.

ZEMKO, Milan - BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). Slovensko v Československu 1918-1939. Bratislava: Veda, 2004, s. 688.

Zoznam príloh

- Príloha č. 1 Pittsburská dohoda. CHOVANEC, Jaroslav – MOZOLÍK, Peter (ed.). Historické a štátoprávne korene samostatnosti Slovenskej republiky. Bratislava: Procom, 1994.
- Príloha č. 2 Martinská deklarácia. CHOVANEC, Jaroslav – MOZOLÍK, Peter (ed.). Historické a štátoprávne korene samostatnosti Slovenskej republiky. Bratislava: Procom, 1994.
- Príloha č. 3 Ústava Československej republiky. BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- Príloha č. 4 Druhý parlamentný návrh HSĽS na autonómiu. BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- Príloha č. 5 Mníchovská dohoda. BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- Príloha č. 6 Žilinská dohoda. BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- Príloha č. 6.1 Manifest slovenského národa. BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- Príloha č. 6.2 Vyhlásenie. BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- Príloha č. 6.3 Návrh zákona o decentralizácii vládnej moci. BEŇKO, Ján et al. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- Príloha č. 7 Ústavný zákon č. 299/1938 Sb. zo dňa 22. 11. 1938 o autonómii Slovenskej krajiny. MĚCHÝŘ, Jan. Slovensko v Československu: Slovensko-české vzťahy 1918-1991. Praha: Práca, 1991.
- Príloha č. 7.1 Zo zdôvodnenia Ústavného zákona č. 299/1938 Sb. MĚCHÝŘ, Jan. Slovensko v Československu: Slovensko-české vzťahy 1918-1991. Praha: Práca, 1991.

